

Toucher Muziek

Onderzoek Wereldmuziek in NL:

wereldmusici

LAURA HÖLZENSPIES

2012

Inhoud

	pagina
Voorwoord	3
Verantwoording	4
1. Achtergrond van de respondenten	5
▪ Leeftijd en geslacht	5
▪ Woonplaats en afkomst	6
▪ Opleiding	6
▪ Professioneel in (wereld)muziek	7
▪ Hoofdberoep en tijdsbesteding	8
▪ Instrument	9
▪ Soort muziek	10
▪ Samenvatting	12
2. Optredens, opnames en media	13
▪ Samenstelling en repertoire	13
▪ Aantal optredens, locaties en gages	13
▪ Verkrijging concerten en publiek	15
▪ Podiumprofielen	16
▪ Beeld- en geluidsmateriaal	17
▪ Media en aandacht	18
▪ Belangrijkste podia en zenders	18
▪ Samenvatting	19
3. Inkomen	20
▪ De inkomenssituatie van alleenstaande en samenwonende wereldmusici	20
▪ Persoonlijk jaarinkomen	21
▪ Samenstelling van het jaarinkomen	22
▪ Inkomenssituatie naar leeftijd	24
▪ Inkomenssituatie naar soort opleiding	24
▪ Samenvatting	25
4. Meninge	26
▪ Stellingen	26
▪ Visie en ervaringen	27
▪ Organisaties	33
▪ Samenvatting	33
5. Interviews	34
▪ Ramón Valle	34
▪ Elementen uit andere interviews	36
De hoofdpunten van dit onderzoek nog eens op een rij en een vergelijking	39
Aanbevelingen	41
Bijlage 1 – wereldmuziekstijlen	42
Nawoord	48

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport *Wereldmusici*, behorend bij het *Onderzoek Wereldmuziek in Nederland*, dat Toucher Muziek uitvoerde in opdracht van World Music Forum NL. Voor een achtergrondschets bij het gehele onderzoek en de gehanteerde definitie van Wereldmuziek verwijs ik naar de inleiding die voorafgaat aan de gebundelde rapporten van de diverse deelonderzoeken. Informatie hierover is op te vragen bij World Music Forum NL.

De belangrijkste component van dit deelonderzoek is de ENQUÊTE VOOR SPELERS VAN WERELDMUZIEK. Daarnaast zijn enkele wereldmusici geïnterviewd.

In 2009 werd door IVA beleidsonderzoek en advies, in opdracht van onder meer de NTB, reeds onderzoek verricht naar de inkomsten van popmusici in Nederland. Dat resulteerde in het rapport *Pop, wat levert het op?*. Hierin zijn musici bevroegd die pop- en rockmuziek spelen en die als popmusicus ingeschreven staan bij de vakbonden NTB en FNV KIEM. Voor een goede vergelijkbaarheid met dit rapport is, met toestemming en op advies van de hoofdonderzoeker, gedeeltelijk gebruik gemaakt van dezelfde vragen. Ook in de uitwerking van het voor u liggende verslag zijn parallellen te vinden met voornoemd rapport. Daarnaast is mooi vergelijkingsmateriaal te vinden in het onderzoeksverslag van het *Project Innovatie Beroepspraktijk* dat ik in 2009 uitvoerde voor de KNTV. Hierin komen de gemengde beroepspraktijk en de inkomenspositie van professionele en met name klassieke musici in Nederland naar voren.

De bedoeling van Toucher Muziek was om musici zo veel mogelijk zelf aan het woord laten. Het aantal reacties en de uitgebreide en openhartige antwoorden bevestigen de noodzaak om musici een stem te geven en aandacht te hebben voor de individuele musicus die zelfstandig zijn of haar beroepspraktijk vorm moet geven.

Mijn hartelijke dank gaat uit naar diegenen die in het voortraject ideeën geopperd hebben, naar Piroska Delouw voor het meenemen van mijn vragen bij enkele interviews en vooral naar alle musici die de tijd hebben genomen om de enquête in te vullen en zo bij te dragen aan een beter begrip van de werksituatie van wereldmusici.

Laura Hölzenspies

Toucher Muziek

Utrecht, juni 2012

Verantwoording

De ENQUÊTE VOOR SPELERS VAN WERELDMUZIEK IN NEDERLAND was een uitgebreide online vragenlijst met 77 open en gesloten vragen over de beroepspraktijk van wereldmusici. Deze enquête werd in het Nederlands en in het Engels aangeboden. Aan 700 artiesten en bands uit de adresbestanden van WMF NL, MCN en Toucher Muziek werd een persoonlijke link toegestuurd. Aan diverse managements, labels, organisatoren en (beroeps)organisaties in de (wereld)muziek werd gevraagd een algemene link door te sturen naar spelers van wereldmuziek die bij hen bekend zijn. Online heeft de enquête aangekondigd gestaan op diverse sociale media (o.a. de Facebook- en LinkedIn-pagina van WMF NL) en op de website van Latinnet.

Uiteindelijk hebben in totaal 669 mensen een link aangeklikt en de introductietekst gelezen. Daarvan zijn er 214 aan de vragenlijst begonnen (32 procent), 202 hebben gegevens ingevuld (30 procent) en 80 musici hebben hem helemaal ingevuld (12 procent). Nog eens 7 musici zijn bijna tot het einde van de vragenlijst gekomen. Van de respondenten die zijn begonnen aan de enquête heeft 40 procent hem dus (vrijwel) helemaal afgemaakt. De tijd die nodig was om de gehele enquête in te vullen kwam uit op gemiddeld 40 minuten. De data-verzameling heeft plaatsgevonden van 10 t/m 30 april 2012.

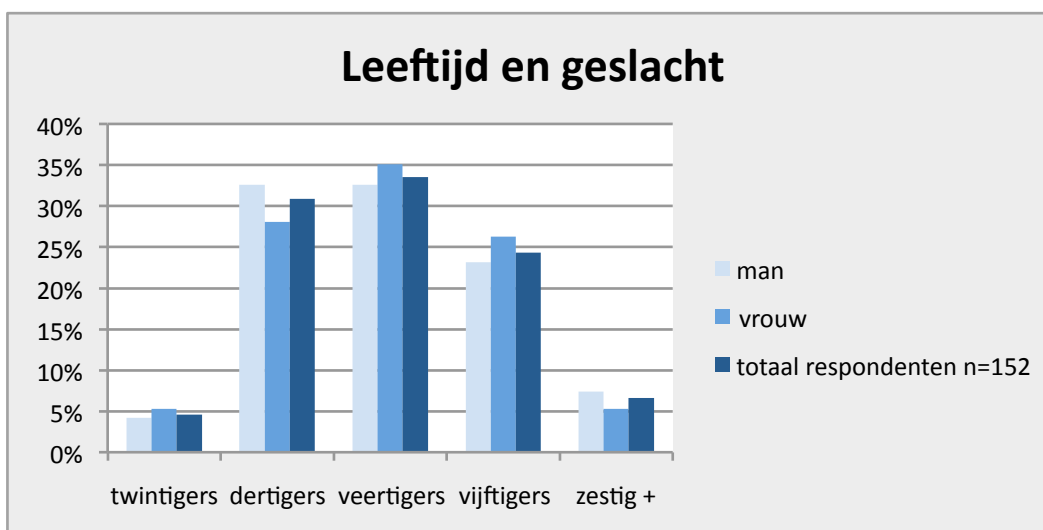
Gezien het feit dat het aantal respondenten afnam naarmate de vragenlijst vorderde, staat in alle grafieken en tabellen de 'n' genoemd. Dit is het aantal respondenten dat op de betreffende vraag geantwoord heeft. Enkele ingangsvragen hebben de respondenten eruit gefilterd die niet tot de doelgroep behoorden. De doelgroep bestond uit spelers van wereldmuziek die in Nederland wonen of de Nederlandse nationaliteit hebben. Bij de eerste ingangsvraag of men professioneel met muziek bezig is, meenden 12 respondenten toch dat de vragenlijst niet voor hen bedoeld was en lieten geen gegevens achter. Overigens was 'wel of niet professioneel' geen bepalend criterium voor het mogen vervolgen van de vragenlijst.

1. Achtergrond van de respondenten

n=202 bij aanvang van de vragenlijst. De ingangsvragen bepaalden dat 13 respondenten niet tot de doelgroep behoorden (screenouts). Verder besloten nog eens 30 respondenten niet verder te gaan na de ingangsvragen. Gegevens uit de ingangsvragen zijn in dit hoofdstuk wel verwerkt (zie: **Professioneel in (wereld)muziek**). n=159 na de ingangsvragen. Vraag 20 over tijdsbesteding zorgde helaas voor meerdere afhakers. Hier kreeg men een foutmelding als men een eenmaal begonnen rij met gegevens niet afmaakte. Dit werd als lastig ervaren. Voor het onderzoek was dit echter essentieel, omdat hiermee inzicht werd verkregen in de verhouding tussen algemene tijdsbesteding en de tijdsbesteding binnen de wereldmuziek. De afhakers kwamen gelijkmatig uit de verschillende categorieën leeftijd, wel of geen beroepsopleiding in muziek en wel of geen hoofdberoep in muziek. n=134 bij deze vraag. Bij de vraag welke instrumenten en muziekgenres men speelt stoppen enkele respondenten die niet of momenteel niet spelen. Hieronder blijken drie impresario's en een directeur van een platenlabel te zitten. Deze afhakers hebben geen invloed op de gemiddelde leeftijd. Wel zijn hier meer mensen bij zonder beroepsopleiding in muziek en/of een hoofdberoep buiten de muziek. De n is hierna 117. Heel af en toe waren de gegeven antwoorden niet duidelijk (zoals 3 onduidelijke geboortejaren), waardoor de n incidenteel afwijkt. Sommige vragen waren niet voor alle respondenten bedoeld, waardoor daar ook een lagere n is (bv. studierichting).

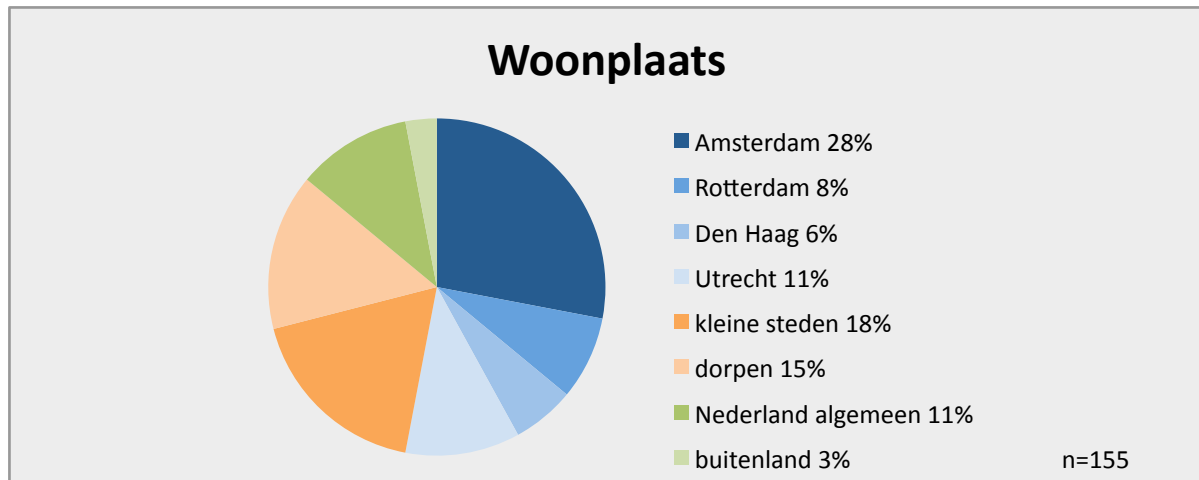
Leeftijd en geslacht

Mannen maken het merendeel uit van de bevroegde wereldmusici: 62 procent is man en 38 procent is vrouw. Leeftijden lopen uiteen van 26 tot 70 jaar, met een hoge respons en gelijkmatige verdeling in de groep 30- tot 50-jarigen. Dertigers maken krap eenderde en veertigers ruim eenderde uit van het totaal, vijftigers bijna een kwart. De gemiddelde leeftijd ligt op 45 jaar. Dit is bij mannen en vrouwen nagenoeg gelijk. Mannen zijn gemiddeld net iets jonger, namelijk 44 jaar.

Woonplaats en afkomst

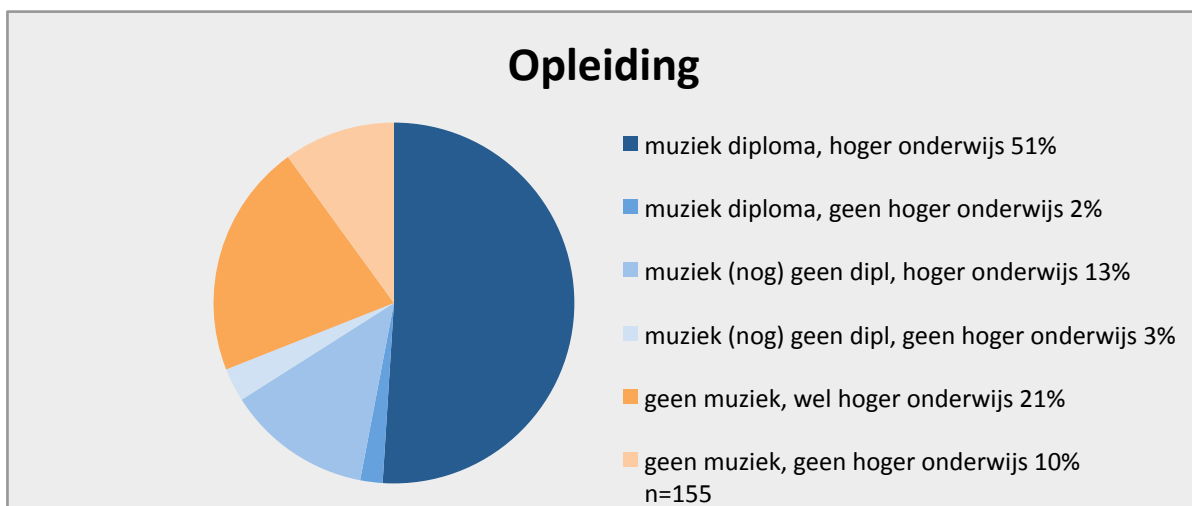
Dit onderzoek richt zich op de wereldmuzici van Nederland. Hieronder vallen musici van verschillende nationaliteiten die in Nederland wonen (97 procent) en musici met de Nederlandse nationaliteit die in het buitenland wonen (3 procent). Deze 5 Nederlandse musici wonen in Andorra, België, Colombia, Puerto Rico/USA en Kameroen/Benin. Ruim de helft van musici woont in een van de vier grote steden.

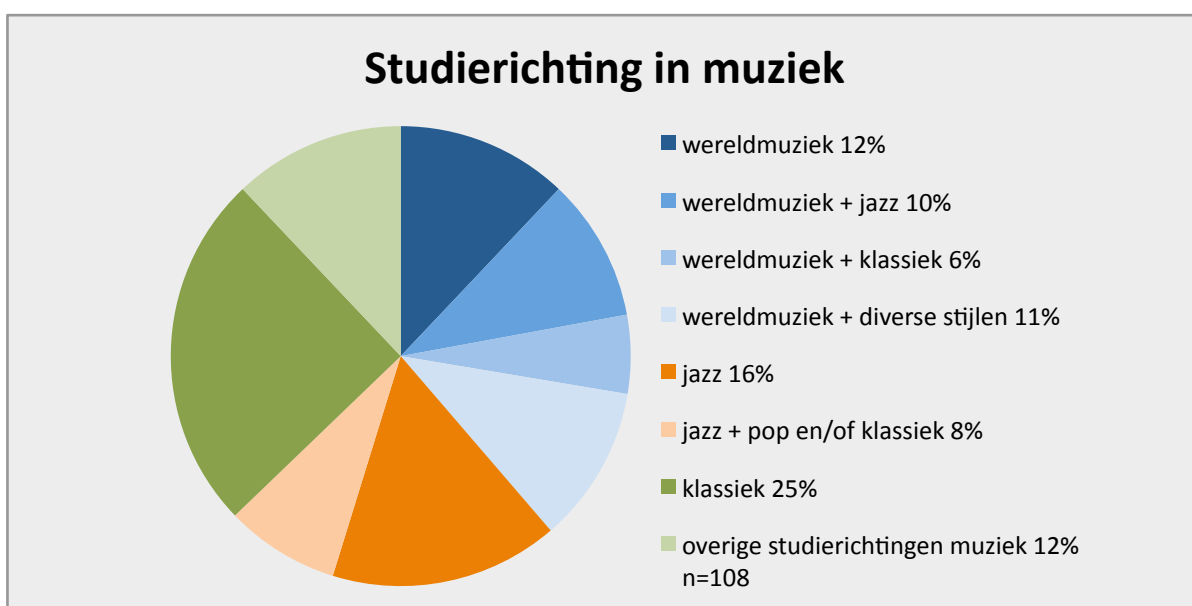
Naar nationaliteit is niet expliciet gevraagd. Wel heeft 10 procent van alle respondenten de Engelstalige versie van de vragenlijst ingevuld. Daarnaast geeft 28 procent aan zich tot een bepaalde cultuur of etniciteit te rekenen (en 72 procent dus niet). Van deze groep is een vijfde Nederlander, bijna eentiende Joods en verder loopt de afkomst of identiteit uiteen van Surinaams/Creools tot Indisch en van muzikant tot wereldburger. Van deze 43 musici komen er 17 daadwerkelijk uit een ander land (40 procent).

Opleiding

Bijna 70 procent van de spelers van wereldmuziek heeft een beroepsopleiding in de muziek gedaan. Daarvan heeft 77 procent de opleiding met een diploma afgesloten, is 9 procent nog aan het studeren aan een muzikopleiding en is 14 procent voortijdig afgehaakt zonder verder nog een andere beroepsopleiding te volgen. In de meeste gevallen gaat het om een conservatoriumopleiding en nooit om de pop/rock-academie. Andere opleidingen die genoemd worden zijn staatsexamen muziek, muzikwetenschap, muziekproductie en -technologie, traditionele opleiding (niet-westers), muziekschool en 'de straat en clubs'. 85 procent van alle respondenten heeft hoger onderwijs gevolgd.

De verdeling naar studierichting laat zien dat 12 procent zuiver uit de wereldmuziek komt, 16 procent uit de jazz en – heel opvallend – 25 procent uit de klassieke muziek. Een wereldmuziekstudie werd vaker gecombineerd met andere studierichtingen: 27 procent. In totaal tweevijfde van de respondenten heeft wereldmuziek in de opleiding gehad. Onder overige studierichtingen muziek vallen voornamelijk de richtingen docent muziek/educatie, compositie en muziekproductie en –technologie. Enkelens zijn via dans in de wereldmuziek terecht gekomen.

Professioneel in (wereld)muziek

93 procent van 202 bevraagde wereldmusici ziet zichzelf als professioneel in muziek. De 7 procent die zichzelf niet als professioneel beschouwt, bestaat gedeeltelijk uit mensen die wel degelijk een beroepsopleiding in muziek hebben gevolgd, maar niet voldoende geld verdienen met muziek. Algemeen werd gevraagd hoe men 'professioneel in muziek' zou

omschrijven. Daaruit kwamen voornamelijk vier elementen naar voren: met muziek je brood kunnen verdienen, actief en op hoog niveau musiceren, beroepsopleiding in muziek gevolgd hebben, het muziekvak uitoefenen in al haar facetten (musiceren, componeren, organiseren etc.) en je daarin blijven ontwikkelen. Enkele citaten:

“Professioneel bezig zijn met muziek betekent voor mij dat je er iedere dag mee bezig bent, dat het een manier van leven is waar je ook nog genoeg geld mee verdient om in je levensonderhoud te kunnen voorzien. Tevens houdt dit in dat ik muziek beschouw als een ontdekkingsreis in de wereld van klanken die mijn hele leven zal duren.”

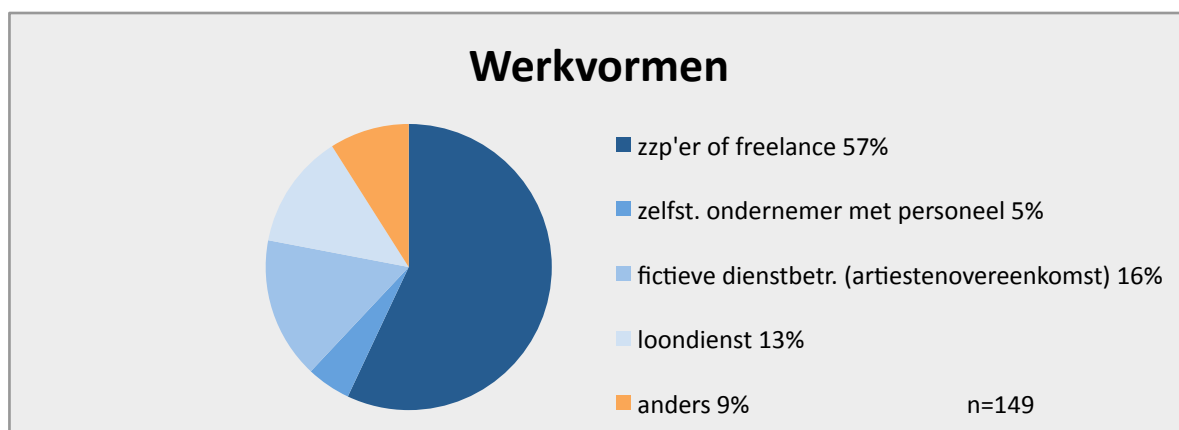
“[...] You are constantly busy with improving your skills and understand that rehearsing, recording and management is 90% of your work, only 10% is performing. You demand professional rates for your services.”

“Muziek als vak.”

Op de vraag in welke mate men bezig is met wereldmuziek geeft 15 procent aan uitsluitend met wereldmuziek bezig te zijn, 55 procent overwegend en 24 procent af en toe. De resterende 6 procent is zelden of nooit met wereldmuziek bezig en valt daarom buiten de doelgroep van dit onderzoek.

Hoofdberoep en tijdsbesteding

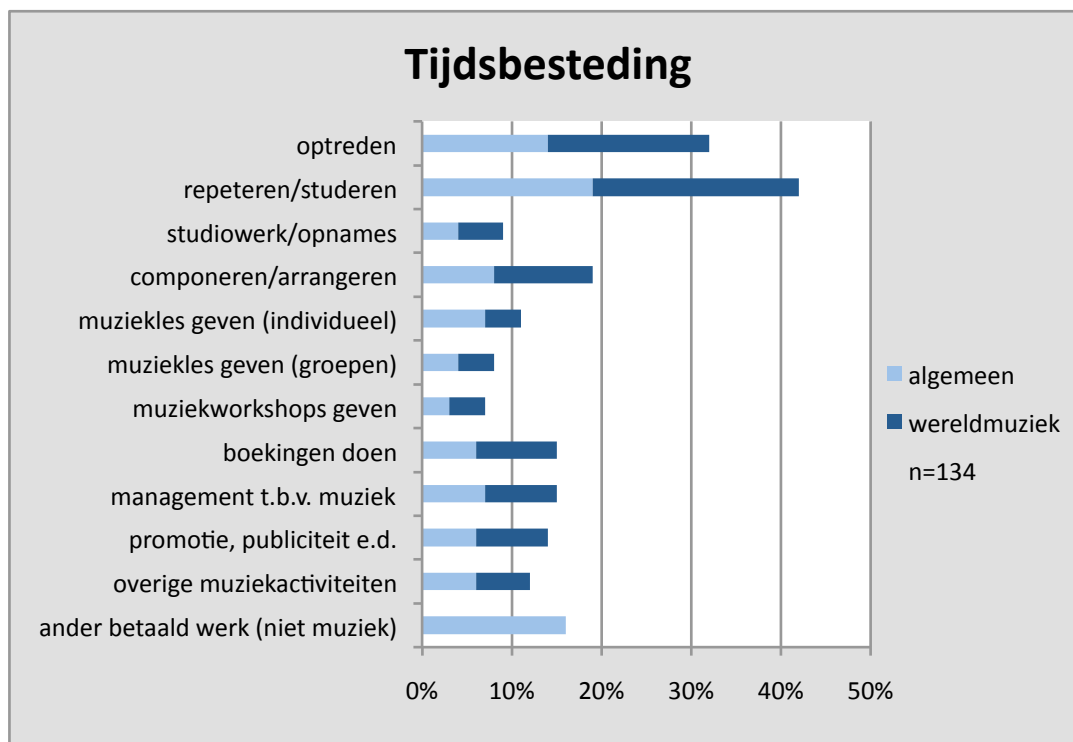
63 procent van de ondervraagden heeft uitsluitend inkomsten uit muziek. 74 procent geeft muziek als hoofdberoep op (musicus, muzikant, zanger, pianist en dergelijke). Een kleine groep (3 procent) geeft naast het hoofdberoep muziek een tweede hoofdberoep op. De overige 23 procent geeft aan een ander hoofdberoep buiten de muziek te hebben of bijvoorbeeld te werken als organisator van muziekevenementen, boeker/agent/impresario of platenbaas. Daarnaast wordt uiteraard wel muziek gespeeld, maar dit wordt niet als hoofdberoep gezien, omdat er te weinig geld mee wordt verdiend. Voor verreweg de meeste respondenten (82 procent) is het hoofdberoep dan ook de activiteit waar ze de meeste tijd aan besteden en hun brood mee verdienen. Anderen noemen muziek hun hoofdberoep omdat ze er de meeste tijd aan besteden en hun brood ermee willen verdienen, maar dat lukt momenteel nog niet. Meer dan de helft werkt als zzp'er of freelance. 'Anders' is doorgaans een combinatie van verschillende werkvormen.

Gemiddeld wordt 54 uur per week besteed aan werk (zowel binnen als buiten de muziek). Daarvan heeft 30 uur direct met wereldmuziek te maken. 8 uur gaat naar werk buiten de muziek. De meeste tijd wordt besteed aan repeteren/studeren (gem. 11 uur per week), optreden (7 uur) en componeren/arrangeren (5 uur). Boekingen doen, management t.b.v. muziek en promotie, publiciteit e.d. kosten samen gemiddeld 10 uur per week. 87 procent van de musici heeft een website voor de promotie van eigen muziekactiviteiten. Verder wordt veel gebruik gemaakt van sociale media (vooral Facebook), flyers, berichten in de pers en mailings en telefoontjes aan persoonlijke contacten (privé en zakelijk). Werkzaamheden buiten de muziek zijn zeer divers. Soms zijn ze gerelateerd aan muziek (geluidstechnicus, muziekprogrammeur) en vaak hebben ze te maken met taal (docent of tolk/vertaler), IT/computer en horeca (van kok tot sommelier).

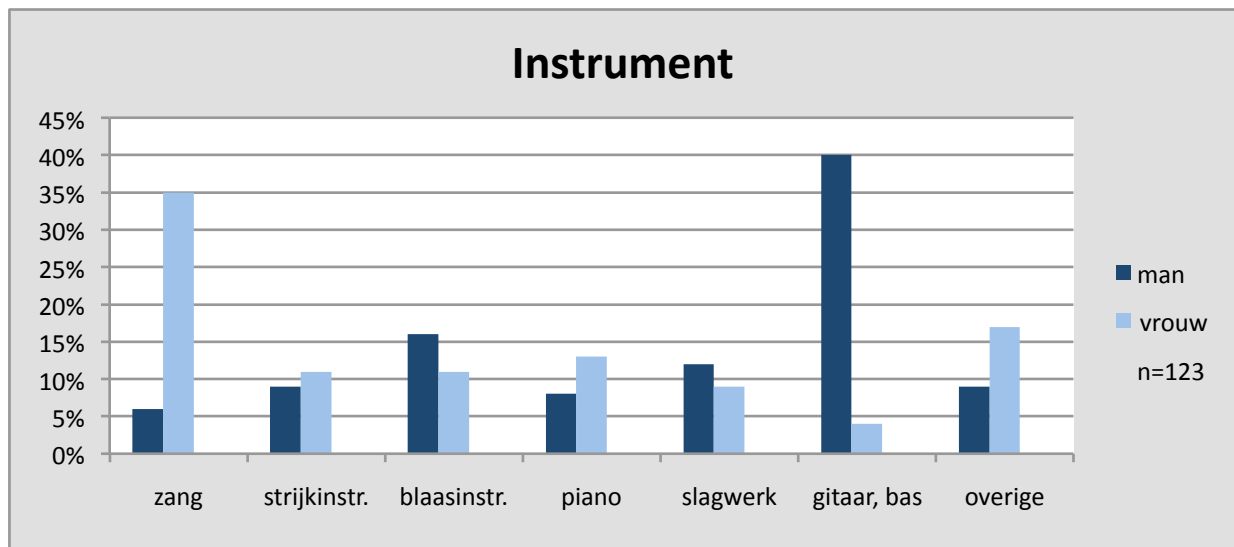
Van de 101 mensen die les geven heeft 43 procent een eigen praktijk als zelfstandige en nog eens 7 procent is verbonden aan een niet-gesubsidieerde muziekschool of werkt in een docentencollectief. 17 procent geeft les aan een muziekschool/Centrum voor de Kunsten, 15 procent is docent aan een conservatorium, 8 procent werkt in het reguliere onderwijs als muziekdocent en 10 procent geeft incidenteel les of geeft workshops.

Instrument

De meeste spelers van wereldmuziek (54 procent) zijn instrumentalist, 10 procent is uitsluitend zanger/zangeres en 36 procent combineert zingen met het bespelen van instrumenten. De instrumentalisten zijn over het algemeen multi-instrumentalisten; slechts 23 procent geeft aan één instrument te bespelen, 30 procent bespeelt er twee en 47 procent drie of meer. Een groot verschil is zichtbaar tussen mannen en vrouwen; mannen spelen veel vaker gitaar, basgitaar of contrabas en vrouwen zijn veel vaker zangeres. Typische

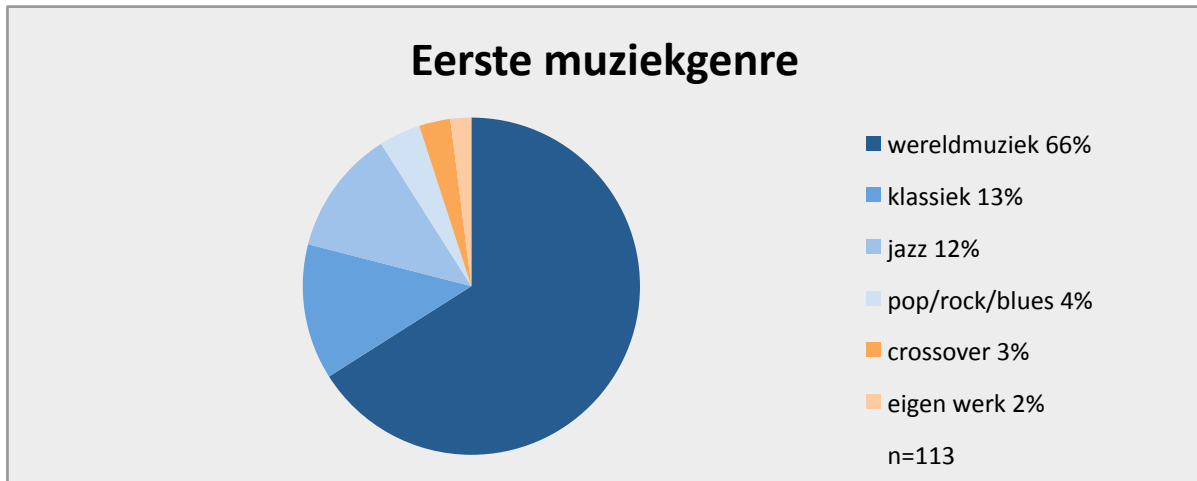
wereldmuziekinstrumenten worden onder de hoofdinstrumenten nauwelijks genoemd, maar wel bij de andere instrumenten (28 procent). Dit zijn voornamelijk percussie- en snaarinstrumenten, zoals de cuatro, de sitar en de ud.

Soort muziek

Eerder is al gebleken dat de gevolgde studierichting(en) van de afzonderlijke respondenten zeer divers is. Dit geldt ook voor de muziekgenres en –stijlen die zij spelen. 82 procent geeft aan meer dan een genre te beoefenen. De verdeling van het genre dat als eerste genoemd wordt is als volgt:

- 66 procent wereldmuziek
  - 18 procent wereldmuziek Latijns-Amerika
  - 14 procent wereldmuziek algemeen
  - 10 procent wereldmuziek Europa – volksmuziek
  - 7 procent wereldmuziek Europa – balkan/gypsy/klezmer
  - 6 procent wereldmuziek Afrika
  - 6 procent wereldmuziek Caraïben
  - 4 procent wereldmuziek Azië
  - 1 procent wereldmuziek Noord-Amerika
- 13 procent klassiek
- 12 procent jazz
- 4 procent pop/rock/blues
- 3 procent crossover
- 2 procent eigen werk

Uit bovenstaande is op te maken dat eenderde van de spelers van wereldmuziek in de eerste plaats klassieke, jazz- of popmuzici zijn.

Een overzicht van alle genoemde wereldmuziekstijlen wordt gegeven in **bijlage 1**. Dit is een lange lijst, omdat de musici tot 6 genres en stijlen konden opgeven. De wereldmuziekstijlen die het vaakst genoemd worden zijn: balkanmuziek (14 keer), Argentijnse tango (13 keer) en latin (10 keer), op de voet gevolgd door Braziliaanse muziek (9 keer), salsa en samba (beide 8 keer). Opvallend is dat musici met een klassieke studierichting zich veelal bezighouden met balkan/gypsy/klezmer en tango. Jazzmusici spelen veel latin en Braziliaanse muziek. Musici met een wereldmuziekachtergrond blinken uit door diversiteit in stijlen. In lijn met de stijlen zijn de meest genoemde landen of gebieden: Brazilië (23 keer), Argentinië (18 keer), Balkan (17 keer) en Cuba (12 keer).

Hoewel slechts 28 procent aangaf zich tot een bepaalde culturele of etnische groep te rekenen (zie **Woonplaats en afkomst** hierboven), geeft toch 56 procent aan dat de muziek die men maakt iets (20 procent), veel (21 procent) of alles (15 procent) te maken heeft met hun culturele of etnische 'roots'. Dit is enerzijds te verklaren uit het feit dat velen zich niet tot een bepaalde culturele of etnische groep rekenen, terwijl zij wel een andere nationaliteit hebben. Anderzijds blijkt men zich sterk te identificeren met de muziekstijlen die men speelt. Enkele citaten:

"Ik speel vanaf mijn 15de Caribische muziek, maar hoorde thuis daar wel al wat platen van. Sinds die tijd ben ik DOOR de muziek in die culturen en talen thuisgeraakt."

Rekent zich tot culturele of etnische groep: Amsterdams.

"I am using the rhythms and structures of the music from my tribe. My music is very percussive with melodies from the traditional songs I heard in my country Mozambique / Africa."

Rekent zich tot culturele of etnische groep: Chopi from Mozambique.

"Een muziek of het karakter van een muziek zegt veel over de cultuur van een volk. Ik vind het mooi, om tradities te bestuderen, en dan ook te mengen met verschillende culturen - zo als het leven hedendags is: een mengsel uit alles."

Rekent zich tot culturele of etnische groep: geen.

Samenvatting

De wereldmusicus in Nederland anno 2012 is veelal een man van 44 jaar die gitaar, basgitaar of contrabas speelt. Vrouwen maken ongeveer eenderde deel uit van de wereldmusici, zijn gemiddeld 45 jaar oud en zingen. Veel bespeelde wereldmuziekinstrumenten zijn percussie- en snaarinstrumenten. Wereldmusici wonen in de stad, hebben hoger onderwijs gevolgd, veelal aan een conservatorium en komen vanuit verschillende studierichtingen, waaronder klassiek en jazz. Eenderde van hen doet wereldmuziek 'erbij', dus naast klassiek of jazz. Hoofdactiviteit is optreden en het studeren/repeteren daarvoor. Daarnaast wordt veel tijd besteed aan componeren/ arrangeren en het verkrijgen van optredens. De meest genoemde wereldmuziekstijlen die men over het algemeen speelt: balkanmuziek, Argentijnse tango, latin, Braziliaanse muziek, salsa en samba. Musici met een wereldmuziekachtergrond blinken uit in diversiteit van stijlen. Zij spelen vooral muziek uit Brazilië, Argentinië, de Balkan en Cuba. Jazzmusici spelen veel latin en Braziliaanse muziek en klassieke musici vooral balkan/gypsy/ klezmer en tango.

2. Optredens, opnames en media

De n begint bij 114 en eindigt bij 89. In dit hoofdstuk wordt steeds specifieker ingegaan op openbare wereldmuziekoptredens in Nederland. De gemiddelde leeftijdsopbouw van de afhakers is tamelijk vergelijkbaar met de algemene gemiddelde leeftijdsopbouw. Alleen dertigers haakten minder vaak af. Vrijwel al deze mensen gaven muziek als hoofdberoep op. De verdeling tussen wel of geen beroepsopleiding in de muziek is ongeveer gelijk aan het gemiddelde.

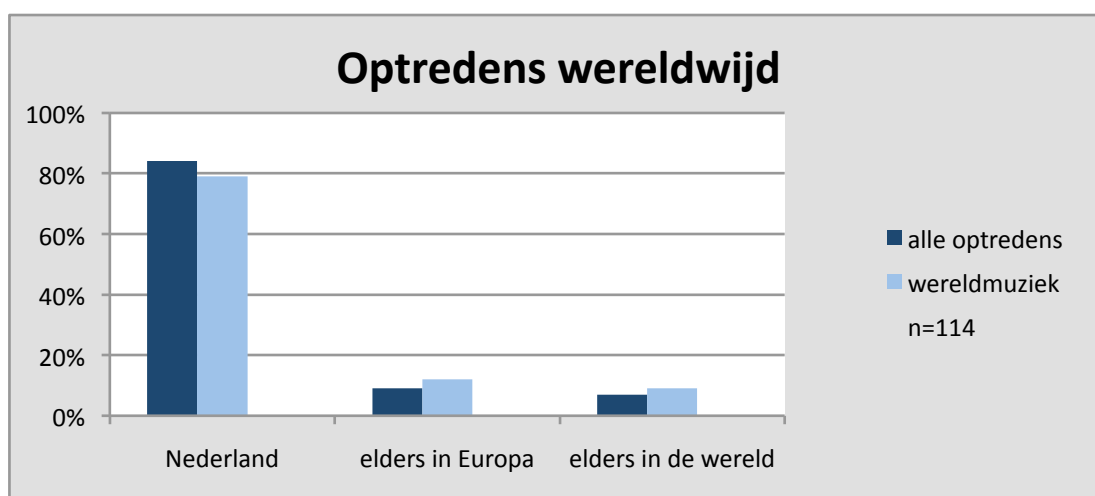
Samenstelling en repertoire

Ongeveer tweevijfde van de musici treedt op in meerdere vaste (12 procent) of losse (29 procent) bands of ensembles. 36 procent heeft één vaste band of ensemble en 11 procent werkt als solo-artiest. De overige wereldmusici wisselen solo-optredens af met optredens met hun band of ze spelen ook in orkesten. Veelal bestaat de hoofdband of –groep uit 2 tot 5 muzikanten (61 procent). 32 procent van de groepen bestaat uit 6 tot 10 leden en voor 7 procent geldt dat de groep groot is: 11 tot 16 spelers.

Het repertoire is voor 46 procent opgebouwd uit eigen nummers/composities, 12 procent covers en 27 procent speelt evenveel eigen composities als covers. Anderen noemen nog expliciet traditionele muziek (11 procent) en arrangementen of improvisatie (4 procent).

Aantal optredens, locaties en gages

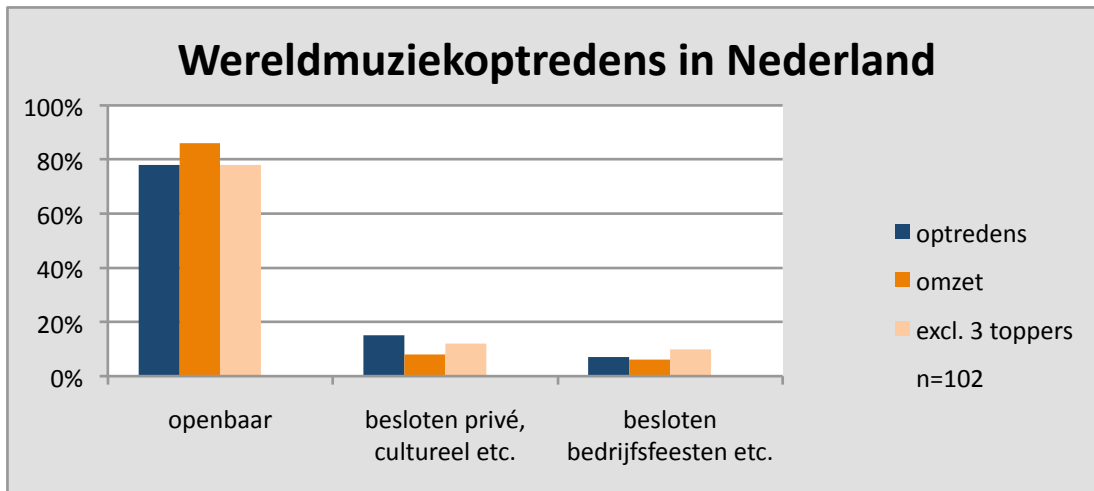
Gemiddeld traden de respondenten in de afgelopen 12 maanden 43 keer op (4916 keer in totaal). Daarvan waren er 25 wereldmuziekoptredens (58 procent). Wereldmuziek werd in verhouding met alle gespeelde muziek iets vaker in het buitenland gespeeld.

In de jaren daarvoor lag het aantal optredens bij 46 procent hoger en bij 25 procent lager. Het wordt momenteel moeilijker gevonden om aan speelmogelijkheden te komen. Bij het totale aantal optredens spelen af en toe gastspelers uit het buitenland mee. Dit komt

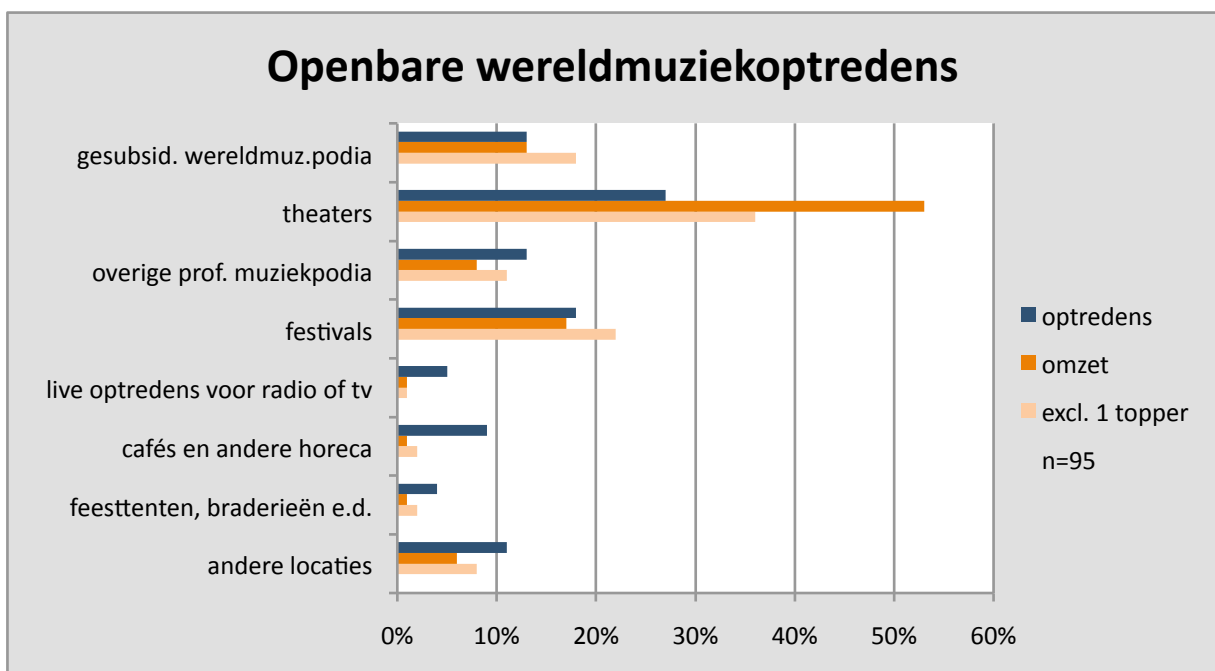
geregeld tot altijd voor in de speelpraktijk van 30 procent van de musici en bij 70 procent zelden of nooit.

Gekeken naar de wereldmuziekoptredens in Nederland van de afgelopen 12 maanden, is vast te stellen dat 78 procent daarvan openbare optredens waren. De besloten optredens zijn te verdelen in privéfeesten, cultureel en/of religieus getinte bijeenkomsten, in de wijk etc. (15 procent) en bedrijfsfeesten e.d. (7 procent).

Met openbare optredens wordt gemiddeld het meeste verdiend: € 350 per optreden. Dit bedrag wordt echter vertekend door 3 muzikanten die het bijzonder goed doen. Zij spelen vaak en tegen hogere gages. Als deze 3 toppers buiten beschouwing worden gelaten, dan ligt de gemiddelde gage voor openbare optredens op € 218. Met bedrijfsfeesten wordt meer verdiend (€ 265) en met privéfeesten minder (€ 161).

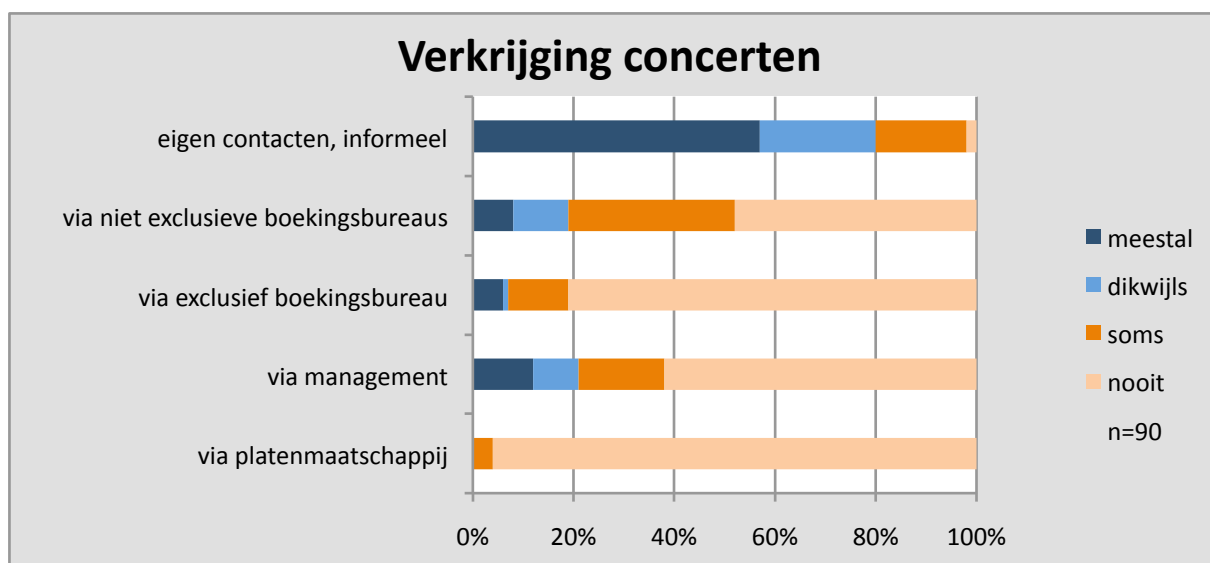
We zoomen verder in op de openbare wereldmuziekoptredens in Nederland in de afgelopen 12 maanden. Dat geeft het volgende beeld, opgesplitst naar locatie:

Het gemiddelde aantal openbare wereldmuziekoptredens ligt op 15 per jaar (in totaal 1451 optredens). Die vinden het vaakst plaats in theaters (380 optredens), op festivals (261) en op gesubsidieerde wereldmuziekpodia (190). Op deze drie locaties worden ook de hoogste gages betaald: resp. € 351, € 291 en € 322. Als 1 topper met 30 optredens à € 4000 wordt meegerekend, dan wordt de gemiddelde gage bij theaters opgetrokken tot € 639. De andere twee toppers uit het vorige staatje hebben optredens die meer verspreid zijn over de verschillende categorieën, waardoor ze er nu niet meer opvallend uitspringen. Gemiddelde gages zijn verder: € 205 bij overige professionele muziekpodia, € 49 bij live optredens voor radio of tv, € 52 bij cafés en andere horecagelegenheden en € 83 bij feesttenten, braderieën en kermissen en dergelijke. Op andere locaties wordt gemiddeld € 159 per optreden betaald. Andere locaties zijn onder meer: scholen, kerken, huiskamers, musea en buurthuizen.

Verkrijging concerten en publiek

Eigen contacten en via de informele weg zijn voor de solo-artiest of de vaste band/ensemble de belangrijkste bronnen voor het verkrijgen van wereldmuziekoptredens. 52 procent geeft aan dat dit 'meestal' en 21 procent 'dikwijls' het geval is. Een management (21 procent) en boekingsbureau (19 procent) zijn de volgende ingangen.

Andere wegen die aangegeven worden zijn: via de website, via contacten van medemuzikanten (bijvoorbeeld in het land van herkomst), via muziekbeurzen en zelf organiseren.

Bij openbare en besloten optredens worden veelal dezelfde muziekstijlen gespeeld. Ook in deze opdeling springen balkan/gypsy/klezmer, Braziliaanse muziek en tango er weer uit (zie verder **Soort muziek**).

Er is geen duidelijk verband te leggen tussen de eigen culturele of etnische achtergrond en het type publiek waarvoor men speelt. Over het algemeen speelt men voor een gemengd

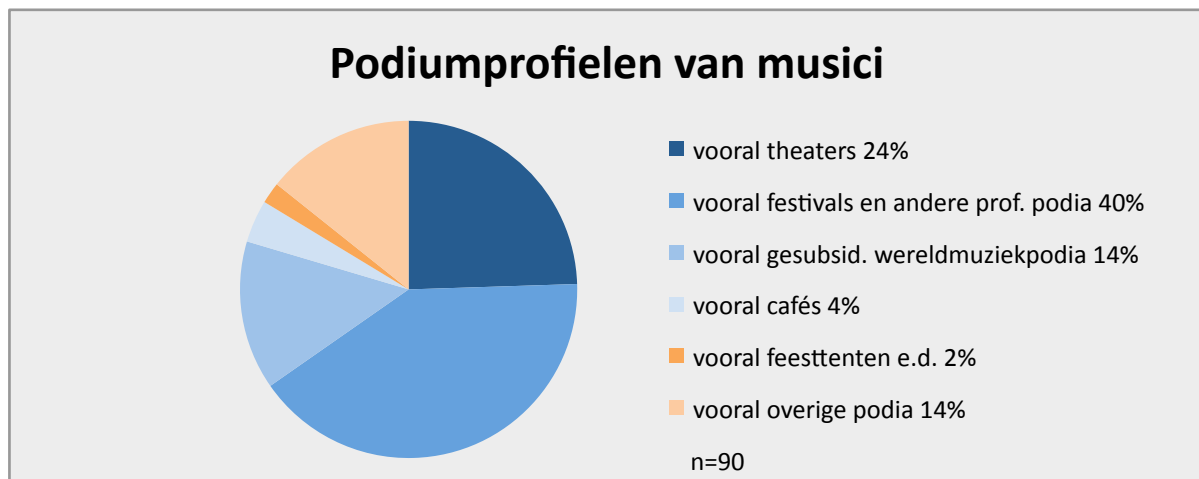
publiek (42 procent bij openbare optredens en 40 procent bij besloten optredens). Autochtoon Nederlands publiek maakt 34 procent uit bij openbare optredens en 33 procent bij besloten optredens. De overige 24 resp. 27 procent van het publiek betreft specifieke publieksgroepen, zoals Surinamers en Antillianen. De aantallen per groep zijn echter niet noemenswaardig.

De leeftijd van het publiek is doorgaans ook gemengd. Dit is iets vaker het geval bij openbare optredens (53 procent) dan bij besloten optredens (49 procent). Optredens specifiek gericht op jongeren onder de 25 jaar vindt slechts in 5 procent van de gevallen plaats. Een kwart van het publiek is tussen de 25 en 45 jaar en iets minder dan een vijfde boven de 45 jaar. De publieksleeftijd bij besloten optredens ligt gemiddeld genomen iets hoger dan bij openbare optredens.

Podiumprofielen

De meeste musici spelen op meerdere soorten podia. Ze zijn te profileren op grond van het aandeel van bepaalde podia in hun totale aantal openbare optredens. Deze analyse levert zes 'podiumprofielen' op:

1. musici die vooral in theaters spelen;
2. musici die vaak op festivals en ook geregeld op andere professionele muziekpodia spelen;
3. musici die vooral op gesubsidieerde wereldmuziekpodia spelen;
4. musici die vooral in cafés spelen;
5. musici die vooral in feesttenten, op braderieën en kermissen spelen;
6. musici die op overige podia en locaties spelen.

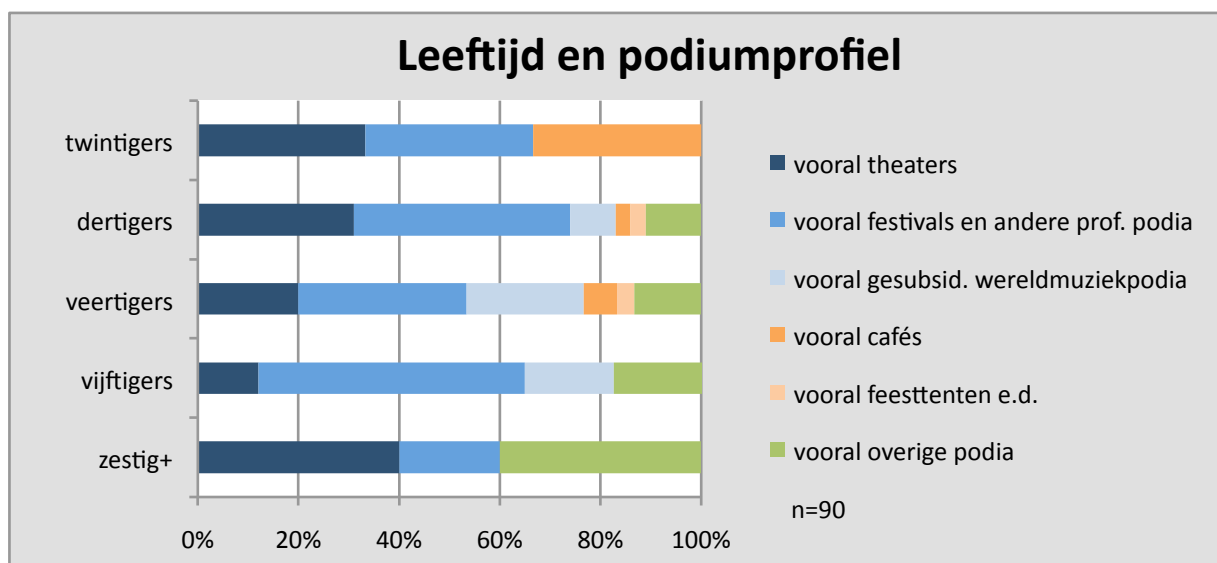
Deze podiumprofielen werden eerder gebruikt in het onderzoek 'Pop wat levert het op?'¹ en leveren interessant vergelijkingsmateriaal. Waar popmusici vooral in cafés (27 procent) spelen en daarnaast geregeld op festivals en andere professionele podia (22 procent), spelen

¹ 'Pop wat levert het op? Onderzoek naar de inkomsten van popmusici in Nederland' door IVA beleidsonderzoek en advies 2009, pag. 22-23

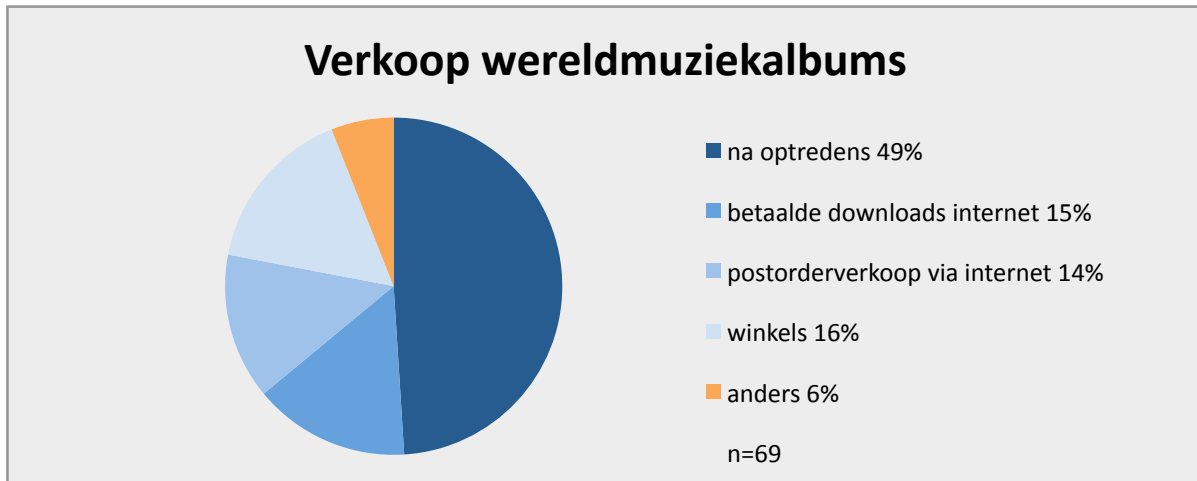
wereldmuzici in veel grotere mate op festivals en andere professionele podia (40 procent) en daarnaast geregeld in theaters (24 procent). In cafés wordt daarentegen vrijwel niet gespeeld (slechts 4 procent). Ook in feesttenten e.d. wordt amper gespeeld (2 procent), terwijl popmuzici toch in 11 procent van de gevallen voornamelijk daar spelen. Het aantal optredens op gesubsidieerde podia voor het specifieke muziekgenre is vrijwel gelijk: wereldmuziek 14 procent en pop 16 procent.

Worden deze podiumprofielen afgezet tegen de leeftijd van de wereldmuzici, dan valt op dat jongere musici vaker in theaters optreden en dat veertigers en vijftigers vaker op gesubsidieerde wereldmuziekpodia staan. Vijftigers spelen veruit het vaakst op festivals en andere professionele podia (53 procent). Hoe ouder men is, hoe meer men ook op overige podia en locaties speelt. De aantallen respondenten onder de groep twintigers en zestig+ is zo laag dat deze waarden niet als heel erg representatief gezien kunnen worden.

Beeld- en geluidsmateriaal

Maar liefst 80 procent van de respondenten heeft cd-opnames gemaakt als solo-artiest of met hun vaste band/ensemble. 46 procent deed dit in eigen beheer, 29 procent bij een kleine platenmaatschappij en 5 procent bij een grote zoals EMI, Sony BMG en dergelijke. Ruim eenderde van alle respondenten wist te noemen hoeveel wereldmuziekalbums en/of singles en/of mp3's er in 2011 verkocht zijn. Het gemiddelde ligt op 649 per musicus. De verkoop van albums verloopt het beste na optredens (49 procent). Via internet wordt nog eens ongeveer 30 procent verkocht en 16 procent via winkels. Onder 'anders' werd voornamelijk aangegeven: via de platenmaatschappij en via de website.

Van 91 procent van alle respondenten (n=88) is beeld- en geluidsmateriaal te vinden op internet. 78 procent heeft materiaal staan op de eigen website, 77 procent op YouTube, 57 procent op Facebook en 43 procent op MySpace. Andere kanalen zijn onder meer Soundcloud en Spotify.

Media en aandacht

In de afgelopen 12 maanden werden radio- en/of televisieopnames gemaakt van 61 procent van de musici en/of van hun vaste band/groep (n=89). 36 procent verscheen op de regionale, 33 procent op de landelijke en 30 procent op de buitenlandse radio/tv. 29 procent was te horen op internetradio en 10 procent op een radiozender die gericht is op een specifieke culturele of etnische doelgroep (bv. Surinaamse of Marokkaanse radiozenders in Nederland).

Van 80 procent van de solisten en/of vaste bands/groepen verschenen in de afgelopen drie jaar recensies van optredens en/of cd's in publieke (online) bladen en tijdschriften. 61 procent stond in plaatselijke en regionale, 45 procent in landelijke en 41 procent in buitenlandse kranten en tijdschriften. 49 procent werd besproken in online magazines. 15 procent was de gelukkige winnaar van een nationale of internationale prijs.

76 procent van alle wereldmusici werkte in de afgelopen 12 maanden zonder subsidie. Van de overige 24 procent ontving net iets meer dan de helft een landelijke subsidie van de overheid of een subsidie uit private fondsen. Iets minder dan de helft kreeg een gemeentelijke of provinciale subsidie.

Belangrijkste podia en zenders

De drie belangrijkste podia waar men optrad in de afgelopen 12 maanden zijn in Amsterdam te vinden: het Tropentheater, Paradiso en het Concertgebouw. Het belangrijkste festival volgt na de podia: Dias Latinos Festival te Amersfoort. Het belangrijkste theater is het Chassé Theater te Breda. Dit theater werd even vaak genoemd als het North Sea Jazz Festival & Round Town. Vaak genoemd werden ook: De Doelen te Rotterdam en Tivoli te Utrecht. Deze

podia en festivals werden vooral belangrijk gevonden, omdat de locatie of het evenement grote bezoekersaantallen trekt.

De belangrijkste media-optredens hadden de wereldmusici de afgelopen 12 maanden op Radio 6 en op Radio 2. Het Radio 6-programma Mijkes Middag werd meerdere keren genoemd, evenals de radio- en tv-programma's Kunststof, Koffie MAX en Dichtbij Nederland. De meeste radio- en tv-programma's die belangrijk zijn voor de spelers van wereldmuziek worden hoofdzakelijk gemaakt door de VPRO, gevolgd door de NTR. Veel musici die in de media optraden werden daarvoor gevraagd. Dit leverde hun publiciteit op waar zij erg blij mee waren.

Samenvatting

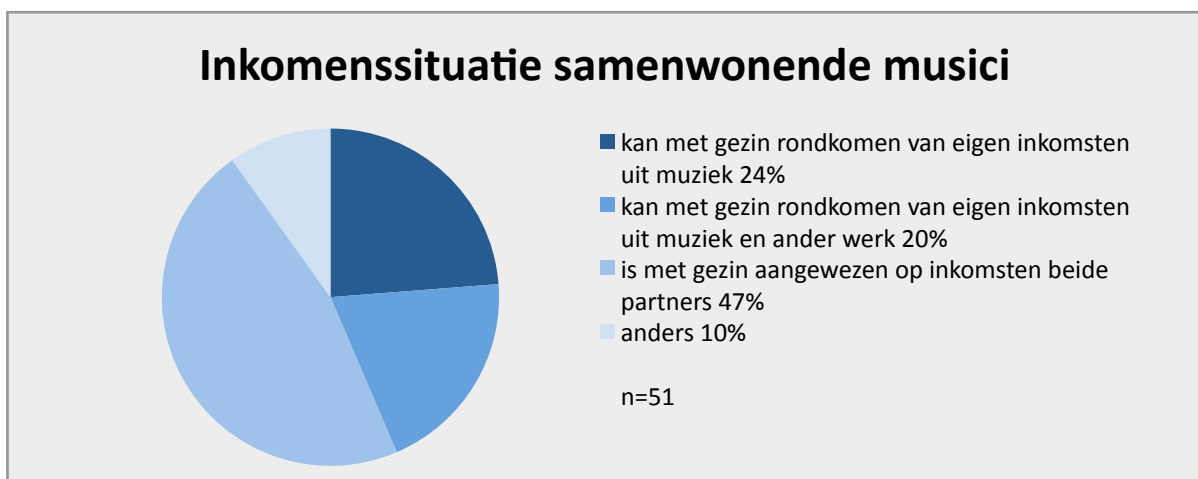
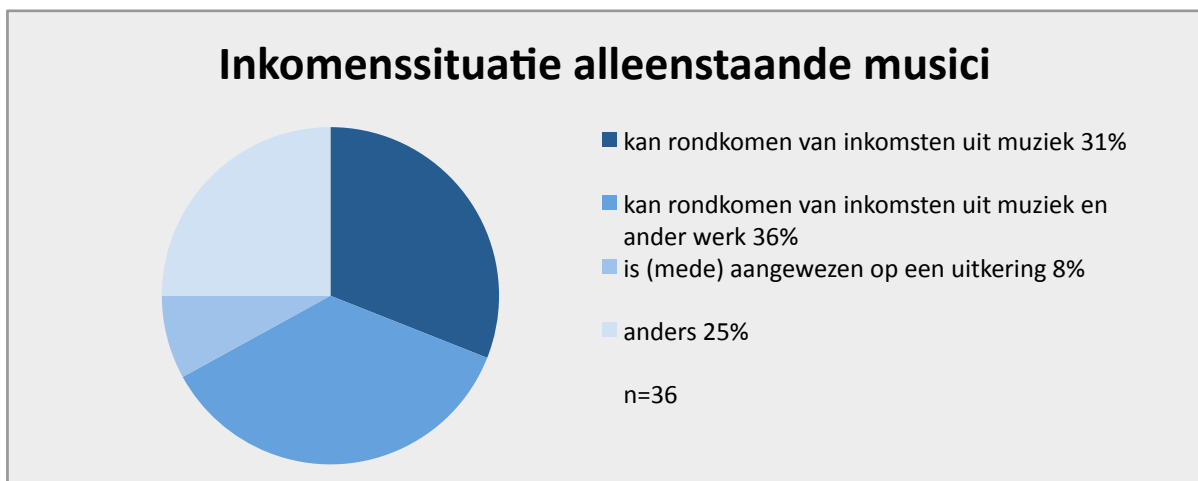
De respondenten speelden samen bijna 5000 concerten in de afgelopen 12 maanden, waarvan 2850 wereldmuziek. Het gemiddelde aantal wereldmuziekoptredens per muzikant per jaar ligt op 25. Meestal zijn die optredens openbaar en het merendeel daarvan vindt plaats in theaters en op festivals. Anders dan popmusici spelen wereldmusici amper in cafés en feesttenten en veel meer op festivals en andere professionele podia. De gemiddelde gage voor openbare optredens is € 218 en in theaters en op festivals ligt dat eerder tussen de € 300 en € 350. De meeste optredens worden verkregen via eigen contacten van de musici en na optredens worden de meeste cd's verkocht. Wereldmusici verkochten gemiddeld 649 albums/singles/mp3's in 2011 en zijn in de afgelopen drie jaar goed zichtbaar geweest in de media (vooral recensies). Driekwart werkte zonder subsidie. Het Tropentheater is het belangrijkste podium en Radio 6 het belangrijkste medium.

3. Inkomen

De n is hier behoorlijk constant: van 87 naar 85.

De inkomenssituatie van alleenstaande en samenwonende wereldmusici

Tweevijfde van de bevroegde musici is alleenstaand en drievijfde woont samen met een partner. Eenderde is financieel (mede) verantwoordelijk voor kinderen onder de 18 jaar. Alleenstaande musici kunnen vaker rondkomen van hun inkomen uit muziek alleen (bijna eenderde) dan musici die samenwonen (bijna een kwart). Daartegenover staat dat alleenstaanden vaker niet kunnen rondkomen. Onder 'anders' wordt zowel bij alleenstaande als samenwonende musici meestal aangegeven dat men niet kan rondkomen of dat men door zeer zuinig te leven het net redt. Het inkomen ligt dan onder bijstandsniveau.

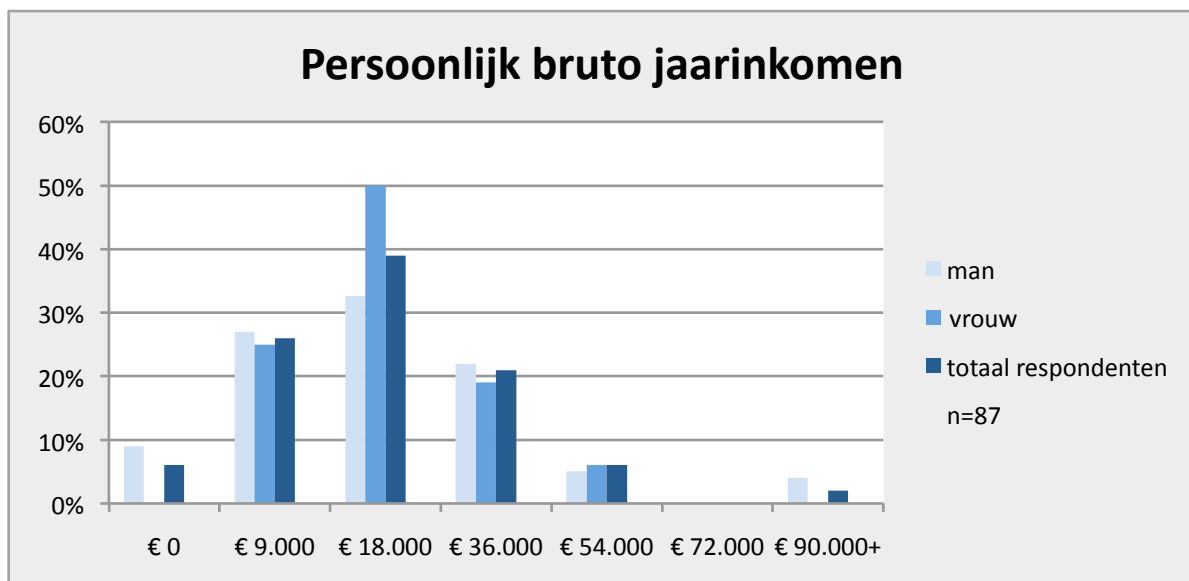
Vrouwen slagen er vaker in rond te komen met hun eigen inkomsten uit muziek. Van de alleenstaande vrouwen is dit 35 procent tegenover 26 procent van de mannen. Van de samenwonende vrouwen 33 procent versus 19 procent van de mannen. Dit patroon is bij de

alleenstaanden hetzelfde als het gaat om inkomen uit muziek en ander werk (41 procent van de vrouwen en 32 procent van de mannen). Bij gezinnen zijn mannen en vrouwen even vaak aangewezen op de inkomens van beide partners (47 procent). Opvallend is dat samenwonende vrouwen nooit aangeven dat het gezin rondkomt van eigen inkomsten uit muziek en ander werk. Zij werken dus uitsluitend als musicus, of er zijn binnen het gezin meerdere inkomstenbronnen van beide partners. De partners van zowel mannen als vrouwen hebben voor 56 à 57 procent een parttime inkomen en voor 43 à 44 procent een volledig inkomen. Van alle respondenten is 19,5 procent tevreden met de huidige inkomensituatie, wil 19,5 procent meer verdienen met wereldmuziek, 55 procent met muziek in het algemeen en 6 procent met muziek en ander werk.

Persoonlijk jaarinkomen

Aan de musici werd gevraagd hun persoonlijk bruto jaarinkomen over 2011 aan te geven, door een bedrag aan te kruisen dat daar het dichtst in de buurt komt. Er waren zeven gradaties oplopend van € 0 tot € 90.000 en meer. Het bruto jaarinkomen is het persoonlijk inkomen (zonder partner) uit alle activiteiten, zowel binnen als buiten de muziek. Bruto inkomen uit werk in loondienst is het bruto salaris. Dit geldt ook voor fictieve dienstbetrekkingen (artiestenovereenkomst). Bruto inkomen uit zelfstandig werk is de omzet exclusief BTW.

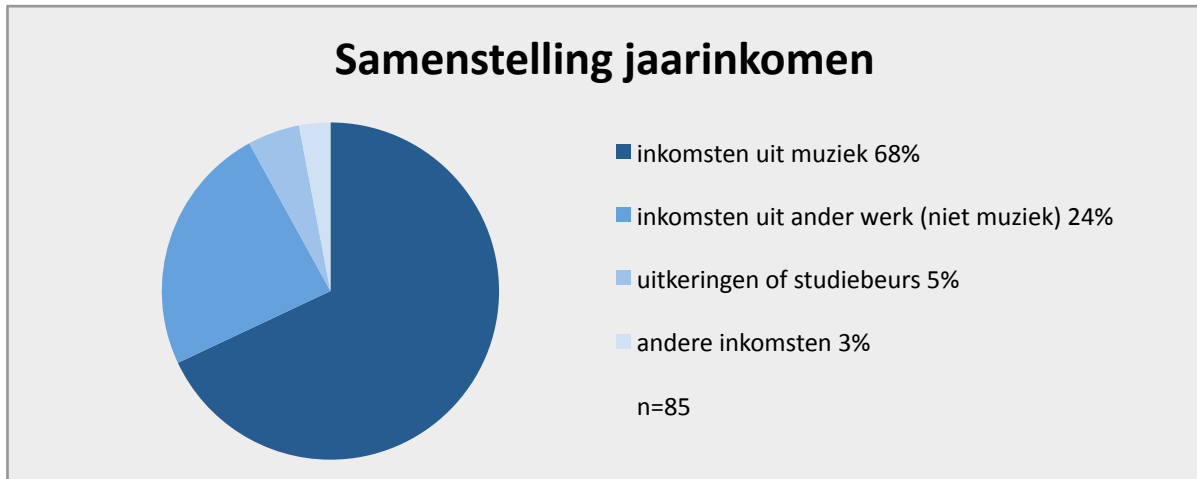
Het persoonlijk bruto jaarinkomen van de modale wereldmusicus ligt rond de € 18.000. Dit geldt voor 39 procent van de musici. Ruim een kwart verdient € 9.000 of minder en bijna 30 procent verdient € 36.000 of (veel) meer. Van de 5 respondenten die € 0 hebben ingevuld, zijn er enkelen die wel kunnen rondkomen. Zij hebben hier dus geen waarde willen aangeven. Vrouwen zitten in grotere mate rond het meest voorkomende inkomen van de modale wereldmusicus (50 procent) dan mannen (33 procent). Het CBS becijferde het modale bruto jaarinkomen in 2011 op € 32.500. De meeste wereldmusici zitten daar dus (ver) onder.

Het exacte gemiddelde bruto jaarinkomen is € 22.034. Bij dit bedrag moet in acht worden genomen dat de zeven antwoordcategorieën het werkelijke bruto jaarinkomen benaderen.

Samenstelling van het jaarinkomen

Inkomsten uit muziek maken 68 procent uit van het totale jaarinkomen. (Dit is 100 procent bij 45 procent van de musici.) Bijna een kwart van het jaarinkomen wordt gevormd door ander werk buiten de muziek en 5 procent door een uitkering of studiebeurs.

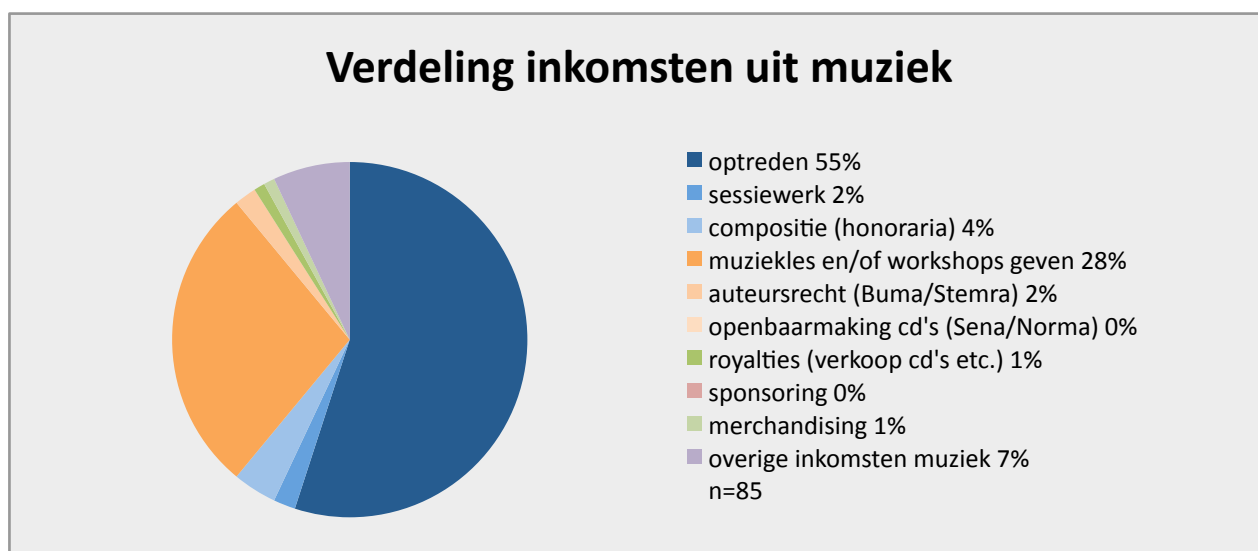

De inkomenssituaties van alleenstaanden en samenwonenden verschillen significant als gekeken wordt naar het totale persoonlijke jaarinkomen. De samenwonenden die aangeven rond te kunnen komen van hun eigen inkomsten uit muziek verdienen het meest: gemiddeld € 38.000. Zij die kunnen rondkomen van een combinatie van muziek en ander werk verdienen gemiddeld € 30.375. Degenen die zijn aangewezen op de inkomsten van beide partners verdienen € 22.125. Hierin is het inkomen van de partner niet meegerekend. De inkomsten van alleenstaande musici liggen veel lager. Zij die rond kunnen komen van inkomsten uit muziek verdienen van de alleenstaanden het meest: gemiddeld € 22.091. Dit bedrag is vrijwel even hoog als van de samenwonenden die afhankelijk zijn van de inkomsten van beide partners. De alleenstaanden die aangeven niet te kunnen rondkomen uit muziek alleen, maar wel uit een combinatie van muziek en ander werk verdienen gemiddeld € 16.615. Het minst wordt verdiend door degenen die (mede) aangewezen zijn op een uitkering of studiebeurs: gemiddeld € 12.000. Uiteraard hebben alleenstaanden minder inkomen nodig om rond te kunnen komen dan samenwonenden. Toch zijn de verschillen aanzienlijk.

Inkomsten uit muziek maken 100 procent uit van het totale jaarinkomen van musici die met hun gezin kunnen rondkomen van hun eigen inkomsten uit muziek. Bij alleenstaanden is dit 93 procent. Degenen die inkomsten hebben uit muziek en ander werk, hebben veel minder inkomsten uit muziek (48% procent bij de alleenstaanden en slechts 39% bij de samenwonenden) dan de musici die met hun gezin aangewezen zijn op de inkomsten van beide partners (63 procent).

leef- en inkomenssituatie	persoonlijk bruto jaarinkomen	aandeel inkomsten uit muziek
	gem. €	%
samenwonend, kan met gezin rondkomen van eigen inkomsten uit muziek	38.700	100
samenwonend, kan met gezin rondkomen van eigen inkomsten uit muziek en ander werk	30.375	39
samenwonend, is met gezin aangewezen op inkomsten van beide partners	22.125	63
alleenstaand, kan rondkomen van inkomsten uit muziek	22.091	93
alleenstaand, kan rondkomen van inkomsten uit muziek en ander werk	16.615	48
alleenstaand, is (mede) aangewezen op een uitkering of studiebeurs	12.000	50

Van de inkomsten uit muziek vormen optreden en lesgeven het leeuwendeel. 55 procent komt uit het optreden. (Dit is 100 procent voor 14 procent van de musici.) 28 procent komt uit het lesgeven. Andere inkomsten uit muziek vormen slechts kleine bijdragen aan het geheel.

Inkomenssituatie naar leeftijd

Met het klimmen der jaren neemt het inkomen uit muziek toe. Het totale jaarinkomen vertoont diezelfde stijgende lijn, alleen musici van zestig+ zakken weer iets in inkomen. Het totale jaarinkomen van dertigers en veertigers ligt dicht bij elkaar. Vijftigers verdienen significant meer. Dit heeft vooral te maken met verdiensten uit ander werk. Veertigers maken het minst gebruik van een uitkering en hebben het vaakst overige inkomsten.

inkomen	twintigers	dertigers	veertigers	vijftigers	zestig+	totaal
inkomen uit	gem. €	gem. €	gem. €	gem. €	gem. €	gem. €
muziek	8.691	13.932	15.418	16.462	18.194	15.056
ander werk	1.125	5.456	4.399	8.183	4.990	5.308
uitkering	1.406	1.181	458	1.092	2.016	1.024
overig	28	334	1.139	763	0	646
totaal	11.250	20.903	21.414	26.500	25.200	22.034
n	(4)	(31)	(29)	(18)	(5)	(87)

Inkomenssituatie naar soort opleiding

Spelers van wereldmuziek die een opleiding volgen of hebben gevolgd in muziek verdienen het meest met muziek. Het totale inkomen is het hoogst bij spelers zonder muziekopleiding, maar die wel hoger onderwijs gevolgd hebben. Het inkomen uit ander werk is bij hen het hoogst. Degenen die hoger onderwijs gevolgd hebben en dit hebben afgesloten met een diploma (78 procent) verdienen duidelijk meer dan de mensen zonder diploma of mensen met een opleiding onder hbo-niveau.

inkomen	muziek diploma ho	muziek (nog) geen diploma	geen muziek wel ho	geen muziek geen ho	totaal
inkomen uit	gem. €	gem. €	gem. €	gem. €	gem. €
muziek	17.576	13.122	10.183	8.500	15.056
ander werk	3.776	2.942	11.882	6.500	5.308
uitkering	1.187	818	976	0	1.024
overig	237	556	2.064	0	646
totaal	22.776	17.438	25.105	15.000	22.034
n	(49)	(16)	(19)	(3)	(87)

Samenvatting

Het gemiddelde bruto jaarinkomen van de wereldmusicus is € 22.034. Het aandeel muziek in dit inkomen is 68 procent. Van de inkomsten uit muziek wordt meer dan de helft verdiend met optreden en ruim een kwart met lesgeven. Vrouwen kunnen vaker rondkomen van hun inkomsten uit muziek alleen dan mannen; alleenstaanden vaker dan samenwonenden. Een ander deel van de alleenstaanden leeft wel weer vaker onder bijstandsniveau. De modale samenwonende wereldmusicus kan met zijn partner of gezin niet rondkomen van zijn eigen inkomsten uit muziek en is daarvoor dus mede aangewezen op inkomsten uit ander werk of op inkomsten van zijn partner. De modale alleenstaande wereldmusicus is moeilijk te definiëren, omdat eenderde wel rondkomt van inkomsten uit muziek, eenderde het redt met aanvulling van ander werk en eenderde eigenlijk niet kan rondkomen of er een uitkering of studiebeurs bij heeft. Ruim 80 procent van de bevroegde musici geeft aan meer te willen verdienen en dan vooral met muziek in het algemeen.

Het inkomen uit muziek stijgt geleidelijk met het ouder worden. Vijftigers verdienen daarnaast meer met ander werk, waardoor hun jaarinkomen significant hoger ligt dan dat van veertigers. Een conservatoriumopleiding zorgt voor hogere inkomsten uit muziek, maar niet voor een hoger totaalinkomen. Het totale jaarinkomen van spelers van wereldmuziek zonder muziekopleiding maar met een andere hogere opleiding is juist betrekkelijk hoog omdat zij tamelijk veel verdienen met ander werk naast muziek. Echter, ook het gemiddelde jaarinkomen van deze groep ligt nog ruim onder het modale jaarinkomen dat door het CBS wordt aangegeven.

4. Meningen

n=84 bij aanvang van dit hoofdstuk. 4 respondenten haakten af bij de laatste open vragen. Bij het einde van de vragenlijst is de n 80.

Stellingen

Aan de respondenten werden negen stellingen voorgelegd:

Stelling 1: Ik heb genoeg werk in de wereldmuziek.

Stelling 2: Er is nu merkbaar meer belangstelling van publiek en podia/programmeurs voor wereldmuziek dan 15 à 20 jaar geleden.

Stelling 3: Ik moet veel moeite doen om binnen mijn beroepspraktijk als musicus voor elkaar te krijgen wat ik wil.

Stelling 4: Om te kunnen slagen als uitvoerend musicus heb ik absoluut een manager nodig.

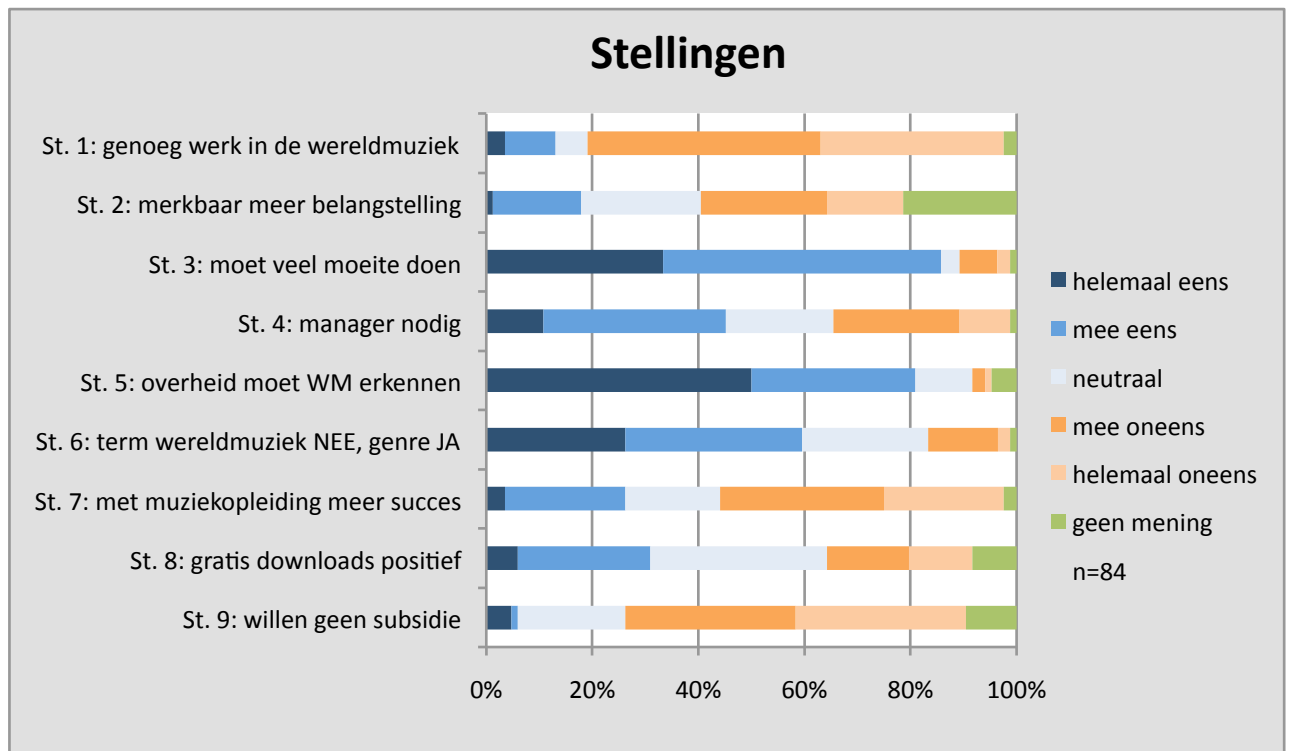
Stelling 5: De overheid moet wereldmuziek erkennen als volwaardige kunstvorm.

Stelling 6: Ik gebruik de term wereldmuziek zelf niet; ik noem altijd een specifiek genre.

Stelling 7: Iemand die een conservatoriumopleiding of andere muzikale beroepsopleiding heeft gevolgd, heeft meer kans om een succesvol muzikant te worden dan iemand zonder zo'n opleiding.

Stelling 8: Het gratis downloaden van wereldmuziek heeft een positieve invloed op de carrière van spelers van wereldmuziek.

Stelling 9: Spelers van wereldmuziek willen geen subsidie van de overheid.

Uit de antwoorden op bovenstaande stellingen blijkt dat wereldmusici veel moeite moeten doen om binnen hun beroepspraktijk als musicus voor elkaar te krijgen wat zij willen (86 procent is het met de stelling eens) en dat de overheid wereldmuziek als volwaardige kunstvorm moet erkennen (81 procent eens). Overduidelijk is ook dat de musici niet genoeg werk hebben in de wereldmuziek (79 procent geeft dit aan) en het is volgens de meesten niet zo dat wereldmusici geen subsidie van de overheid willen krijgen (64 procent). Verder blijkt bijna 60 procent van de bevroegde musici de term wereldmuziek niet te gebruiken, maar wel de specifieke naam van het genre dat men speelt. De respondenten reageren vrij neutraal op de stelling dat het gratis downloaden van wereldmuziek een positieve invloed zou hebben op de carrière van spelers van wereldmuziek. Eenderde kiest hier neutraal en de andere meningen zijn verdeeld. Ook de stelling dat men absoluut een manager nodig heeft om te kunnen slagen als uitvoerend musicus roept verdeelde reacties op. De belangstelling van publiek en podia/programmeurs voor wereldmuziek lijkt wat af te nemen ten opzicht van 15 à 20 jaar geleden. Ook is men het overwegend oneens (54 procent) met de stelling dat iemand die een conservatoriumopleiding of andere muzikale beroepsopleiding heeft gevolgd, meer kans heeft om een succesvol muzikant te worden dan iemand zonder zo'n opleiding.

Visie en ervaringen

Na de stellingen kregen de respondenten aan de hand van enkele open vragen de ruimte om hun visie te geven op de toekomst van de wereldmuziek in Nederland en om hun ervaringen kenbaar te maken. Men heeft hiervoor uitgebreid de tijd genomen.

- ◆ Opvallend is dat velen hun zorg uiten over de bezuinigingen en meer algemeen over het culturele klimaat. Enkele citaten:

“In een bijzonder rijke Nederlandse internationale samenleving zal wereldmuziek altijd voldoende inspiratie en artiesten kennen. Maar door de bezuinigingen verdwijnen talloze festivals, kleine podia en concertseries. Dus muzikanten zullen het steeds moeilijker krijgen.”

“The future of culture in the Netherlands is very dubious at this stage, we can have a much certain view after the future elections and the new directions of the government. If we shall continue in the direction we are heading right now, probably soon we will suffer the same situation as Denmark is facing at this moment. Hope is the last one to die. Culture in a country will never survive without solid support from its government.”

“Het is moeilijk om een visie op de wereldmuziek in Nederland te hebben los van de huidige rampzalige situatie voor de kunsten in het algemeen. De term wereldmuziek is bruikbaar, maar zou niet onderverdeeld moeten worden in vakjes als land of stijl. Het zijn de mengvormen die de wereldmuziek interessant maken en niet het conserveren van traditionele vormen en stijlen. De steun van de overheid is heel erg nodig om ruimte te creëren voor nieuwe experimenten binnen de wereldmuziekpraktijk.”

“Bedreigingen: • het huidige kabinet... op een verkeerde manier bezuinigingen • het immens populair blijven van dance/electro muziek door het o.a. als voornaamste stijl te gebruiken in media: puur-computer gegenereerde muziek i.p.v. akoestische muziek lijkt nu de norm...”

electro beats i.p.v. echt gespeelde grooves/ritmes. Kansen: • een nieuw, links kabinet... op een juiste manier bezuinigen • 'echt' / akoestisch gespeelde muziek meer in de media integreren zodat mensen weer meer aan dat geluid wennen en dat gaan waarderen. Het gros van de mensheid trekt toch bewust of onbewust toe naar hetgene waar ze het meeste mee platgegooid worden."

- ◆ De grootste weerstand die de musici ervaren bij het uitoefenen van hun muzikale beroep heeft te maken met het moeilijk kunnen vergaren van inkomen en optredens, onder meer door de instelling van boekers. Enkele citaten:

"Het ergste is een vicieuze cirkel: weinig geld - moet bijverdienen - minder tijd voor muziek en management - weinig geld."

"Financiën, zogenaamde proff instellingen, boekingskantoren, alles gefocussed op maken van geld en niet gericht op maken van goede muziek. Dat hoort altijd op de eerste plaats te komen. Tweede plaats de financiën."

"House/techno/dj-wereld. Vriendjes-politiek. Men praat elkaar vaak na, in recensies etc. Dat staat integer muzikantschap weleens in de weg. Van overheidswege heb ik eigenlijk niet zoveel klachten, behalve alle gekort op subsidies aan theaters en zo nu, dat is natuurlijk schandalig en heeft zeker invloed op de uitoefening van mijn beroep."

"Passive resistance: indifferent audiences who are not capable of appreciating something new or different. Active resistance: 1. bookers who are afraid to book an artist who's music is slightly more challenging than the average. 2. Local bookers who have a simplified image on what world music is, or quality music, like the Bimhuis which would rather book boring average South American musicians instead of acts that have a special personal flaire."

"I have in the past experienced resistance in as much as people/family not taking my profession seriously due to lack of income."

"Met mijn klassieke achtergrond loop je aan de ene kant tegen weerstand vanuit die wereld aan, want niets zo goed als Bach en kornuiten. Aan de andere kant bekijken ze je ook met argusogen, omdat ik niet een typische wereldmuzikzangeres ben. Ik maak dan ook een mengvorm die met mijn liefde voor jiddische, klassieke en kleinkunstmuziek te maken heeft. Maar weerstand laat je ook groeien. Als je verstandig bent, luister je ernaar (en laat het dan weer vrolijk links liggen), want het helpt je ook een goed beeld van jezelf te scheppen..."

"Hokjesgeest, met name in de media."

"Het kost teveel moeite en tijd om optredens te vinden en in de wereldmuziek lijk je alleen mee te tellen als het geschikt is voor jongeren (dus op z'n minst met bas en drums). Wij hebben veel succes bij iets ouder publiek maar daar lijkt de markt niet op gericht te zijn terwijl dat commercieel gezien toch een aantrekkelijke doelgroep is (gezien het aantal CD's dat we verkopen bij een dergelijk publiek)."

"Ik loop tegen organisatie en logistiek aan. Moet wel heel veel zelf doen, en ik haat het verzorgen van eigen publiciteit en marketing. Boeking verzorgen is een dagtaak waar ik

geen ruimte voor heb. Echter de verdiensten voorzien niet in het kunnen betalen van voldoende professionele ondersteuning."

"Moeilijk door te dringen bij programmeurs en boekers als je niet een "grote" naam hebt, of als je je projecten niet commercieel opzet."

"Dat men tegenwoordig alleen nog pop-muziek wil, terwijl er zoveel meer is. Verder is men teveel gericht op Nederland."

- ◆ Het gebruik van de term 'Wereldmuziek' wordt gezien als bedreiging. Enkele citaten:

"I think too much emphasis is placed on genre. I see genre-tagging itself as a genuine threat to the future of music. It has the effect of narrowing peoples perceptions of what music really is. Genre-tagging serves one purpose only: marketing. This growing focus on the marketability of music breeds mediocrity, both among artists and management."

"Het stempel wereldmuziek is niet gunstig voor je carrière, want te specialistisch."

"Ik haat de term wereldmuziek. Het spectrum is veel te breed. Daardoor kleeft er een veel te hoog geitenwollensokken imago aan het merk. Noem wat de muziek is: alle muziek is wereldmuziek. In het huidige klimaat is alles wat van buiten komt verdacht tenzij het uit het westen komt. Dat is de grootste bedreiging: alles bezien vanuit het beperkte westerse standpunt en dan vooral met behoorlijk wat dedain. Sommige muziekculturen zijn ouder dan de oudste steden in het westen; de muziek is zo geraffineerd en gedetailleerd dat er een cultuurverschuiving voor nodig is om dat te ervaren. In Nederland hebben we geen muziekcultuur, maar die zouden we wel beter moeten ontwikkelen door meer ruimte te maken voor presentaties en makers. Koppel de vraag en het aanbod op een solide manier aan elkaar en zorg ervoor dat de muziek bij de mensen komt en niet alleen in de concertzalen: juist de mensen die de weg naar de concertzalen niet weten te vinden zijn belangrijk. Breng daar de cultuur naar toe en je zult zien dat mensen de cultuuruitingen zullen omarmen."

- ◆ Een andere bedreiging voor wereldmusici uit Nederland is dat media, theaters en podia zich meer richten op commerciële muziek en musici uit het buitenland. Enkele citaten:

"Podia en theaters moeten meer kansen geven aan muzikanten die wereldmuziek maken en in Nederland wonen. Er wordt teveel uit het buitenland gehaald."

"Zeker de Afrikaanse muziek is op dit moment niet echt in de "mode". Op radio en TV zie je nauwelijks wereldmuziek en dan altijd dezelfde mensen wanneer ze weer eens in het land zijn. Wanneer je in Nederland woont wordt je zo ongeveer als niet een echt artiest beschouwd. Festivals halen groepen liever uit de oorsprongslanden (goedkoper). Knoop er een tour aan en je hebt het reisgeld er ook weer uit wanneer je speelt voor gesubsidieerde podia of andere gesubsidieerde organisaties. Die krijgen allemaal minder geld en dan is er

voor jou ook geen plaats meer, of voor veel minder en omdat je geen ander vak hebt, zit je knap aan de grond."

"Door subsidieverval zullen groepen ophouden te bestaan en podia minder geld hebben o.a. om groepen uit het buitenland te laten komen. Misschien is dit tegelijkertijd wel een kans, hoe wrang ook, voor kleinere groepen uit Nederland, die dan tegen lagere gages zullen moeten optreden."

"Ik heb dit jaar (2012) tot nu zeker 50 % minder inkomsten door optreden, omdat er veel minder subsidie voor wereldmuziekpodia bestaat en daar bovenop de BTW voor optredens van 6% naar 19% omhoog is gegaan. Ik vind dit erg triest, omdat ik weinig kans zie om in Nederland als professionele musicus te overleven. Kans hebben alleen pop-oriënteerde muzikanten of wereldmuziek van een sterk commercieel karakter ("pop-wereldmuziek"), omdat deze makkelijker een management vinden en subsidie krijgen. Ik vind het ook erg dat sinds jaren altijd dezelfde muzikanten de subsidie ontvangen, het is een soort Maffia, en newcomers hebben weinig kans. De mensen die gesubsidieerd worden, hebben al een groot naam, en ik vind dat de subsidie meer gericht moet worden op nog niet bekende muzikanten. Ik vind de ontwikkeling in Nederland erg teleurstellend, en moet ernstig over nadenken, om na 16 jaar muzikant zijn in Nederland weer terug naar Duitsland te verhuizen."

- ◆ Kansen liggen in de bundeling van stijlen en internationale uitwisseling van spelers. Enkele citaten:

"Ik kom vanuit een meer jazz geörienteerde achtergrond. Sinds relatief kort meer actief in de z.g. wereldmuziek. Grootste voordeel -en wellicht dus kans van overleven in deze gure en xenofobe tijden- is dat in wereldmuziek minder de onverschilligheid lijkt te zijn toegeslagen dan in b.v. jazz. Toegankelijkheid en communicatie van alle spelers lijkt groter. Ik denk dat het beter is om niet meer te denken in onderscheid tussen stijlen maar te bundelen/mengen. Dat is tenslotte eigenlijk de realiteit van de spelpraktijk. Ik vrees echter wel dat ook op het terrein van kunst Nederland internationaal steeds minder toonaangevend is geworden. B.v. In Frankrijk en Spanje kan een muzikant praktisch geen Nederlandse muzikant noemen, is mijn ervaring. Belgen, Duitsers, Scandinaven en andere Zuid Europeanen kennen zij wel. Ik denk dat het verstandig is om projecten te ondersteunen die op internationale exchange aansturen. Dat betekent dat elk project een grotere actieradius genereert. Ook Jazzdagen en music meetings moeten daarop gericht zijn. Dus geen vrijblijvende internationale (dure?) uitnodigingen voor internationale boekers etc. zonder een serieuze mate van wederkerigheid. Ander gevaar in wereldmuziek vind ik het dat de vorm en niet de inhoud doorslaggevend blijkt."

"Het is lastig om op te boksen tegen de vooroordelen van je genre. Je hoort vaak 'Klezmer is uit', 'je moet uit de regio zelf komen', zonder naar de muziek zelf te luisteren. Je ziet op festivals wel meer ruimte voor Nederlandse acts, en dit draagt bij aan de kansen. Als dat door blijft zetten, is dat gunstig voor het wereldmuziekklimaat in Nederland."

"Needs to develop something. In my view better to show up more new activity (modern style) as well as real traditional."

“Door een multiculturele samenleving zijn er er meer wereldmuziekgroepen ontstaan, het publiek neemt nog niet evenredig toe. Soms lijken de fusieprojecten vooral autochtone Nederlanders te trekken. Een uitdaging is om ook allochtone Nederlanders en ook de podia te interesseren voor mengvormen in de muziek. Teveel wereldmuziekpodia die te weinig openstaan voor muziek die tussen wereldmuziek, jazz en klassiek inzit. Persoonlijk ben ik namelijk vooral gecharmeerd van muziek waarin de culturele achtergronden van de verschillende musici in naar voren komen, dus ook de Westerse, Europese.”

- ◆ Traditionele muziekstijlen zullen verdwijnen. Enkele citaten:

“De traditionele muziekstijlen zullen verdwijnen als zelfstandig fenomeen en opgaan in allerlei crossovers.”

“Ik zie wel kansen: er zijn veel andere culturen in Nederland, die zorgen al voor een leuke vermenging van muziekstijlen. De authentieke volksmuzikanten (Boris Karlov, bands als Szcacavasz) zie ik wel verdwijnen, gaan ten onder in alle fusion en beats.”

“Ik geloof zelf niet zo in deze term [Wereldmuziek, red.]. Ooit had je de onderverdeling klassiek en lichte muziek. Hier viel alles binnen (hoe breed dan ook). Wereldmuziek gaf een nieuwe richting aan. Muziek geïnspireerd door niet westerse muziektradities. Vervolgens is een enorme kruisbestuiving ontstaan. De dag van vandaag laat zien dat iedereen alles mixt. Klassiekers experimenteren met Afrikaanse rhythms. Jongeren gooien jazz reggae en klanken uit India door elkaar. Ga zo maar door. Wat mij betreft is de wereld klein geworden...of connected....een soort van one big Urban society...en dit weerspiegelt in de muziek van vandaag. Wereldmuziek pur sang....is voor groepjes mensen die 100% een oude traditie willen blijven spelen. Eerder archivarissen dan hippe moderne muzikanten.”

- ◆ De meningen over het publiek zijn verdeeld. Enkele citaten:

“De kansen worden groter door een grotere multi-culturele samenleving.”

“Het Nederlandse doorsnee publiek heeft een slechte smaak, daarom zal goede wereldmuziek nooit echt een kans krijgen.”

“Het is moeilijk om in de opkomst te kijken maar ik zie wel een aantal ontwikkelingen. Het zal een zware tijd worden omdat de subsidies en de sponsors afhaken. Dat is goed te merken bij festivals. Een ander punt is dat er steeds meer DJ's komen die illegaal downloaden, niets officieel doen en vervolgens voor een habbekrats komen draaien. Organisatoren van festivals gaan met dergelijke DJ's in zee, simpel omdat ze geen budget hebben en omdat het gros van het publiek niet hoort of het goed is of minder goed.”

“Er zal steeds meer vermenging gaan plaatsvinden bij de verschillende genres. Te meer omdat wereldmuziek ook omarmd wordt door de - vaak goed opgeleide - pop/ jazz en klassieke musici. Ook door belangstelling van het steeds meer gemengd publiek wordt het vanzelfsprekender om de muziekgenres en soorten te vermengen. Ik hoop dat programmeurs van podia en festivals en subsidiegevers dit ook beter gaan beseffen.”

“In het verleden (- tot +/- 1998) heb ik mooie concerten/ voorstellingen gedaan; nu is dat veel minder. Ik zou veel meer optredens willen doen met mijn vaste bands; er zijn te weinig normaal betalende podia waar dit kan. De podia vragen eerst naar het aantal te verwachte fans die je mee gaat nemen; het soort/ of kwaliteit van de muziek lijkt bijna geen rol meer te spelen. Ook bespeur ik een tendens bij het "gewone" publiek om minder kleine theater- en muziekvoorstellingen en concerten te bezoeken; velen blijven liever thuis voor de buis. De jonge generaties zijn opgegroeid met DJ's en "gratis" muziek van internet. Gelukkig komt er meer belangstelling bij het reguliere basisonderwijs om kinderen meer in aanraking te laten komen met actieve muziekbeoefening via b.v. brede school en naschoolse projecten; dat biedt weer perspectief als toekomstig geïnteresseerd publiek.”

“De waardering voor muziek is in Nederland merkbaar minder dan in het buitenland. Dat is al merkbaar als je de grens naar Duitsland of België over gaat. Gages zijn over het algemeen erg laag.”

◆ **Positieve geluiden over de toekomst van de wereldmuziek. Enkele citaten:**

“Ik denk dat er veel toekomst is voor wereldmuziek, omdat het een toegankelijke en heel brede muziekstroming is. Het is over het algemeen niet academisch en communiceert direct met sterke emoties. Ik denk dan ook dat er een breed en gevarieerd publiek voor bestaat en ook zal blijven bestaan. Binnen de verschillende stijlen is er een goede balans tussen traditie en vernieuwing die beide van belang zijn om de muziek levend te houden.”

“De interesse wordt volgens mij groter, maar mogelijkheden en steun vanuit de instanties steeds beperkter, door het regeringsbeleid voornamelijk. Dus het ligt aan de inventiviteit van de muzikanten en hun management om die mogelijkheden te creëren. Met name het commercieel durven zijn en denken helpt, om ook in het bedrijfsleven te zoeken naar sponsoring, zonder dat de creativiteit ingeperkt wordt.”

“Ik denk dat wereldmuziek steeds bekender gaat worden. Ook door de mixing van de vele nationaleiten in Nederland.”

◆ **Aanbevelingen van de wereldmusici. Enkele citaten:**

“Breng de muziek naar de scholen toe: meer muzikaal onderwijs, minder grenzen. Veel kleinschalige optredens, veel contact tussen publiek en spelers: onderwijzende taak van musici is belangrijk. Zeker nu de overheid zich zo terugtrekt.”

“Wereldmuziek kan een grote rol gaan spelen in het totale palet waarbij vooral kansen zitten in crossovers. Dus pop/wereldmuziek, jazz/wereldmuziek en klassiek/wereldmuziek. Er zou in de media meer aandacht voor moeten zijn, vooral onze cultuurprogramma's geven een plat beeld.”

“Wereldmuziek verdient meer podia. Cafe's die programmeren, langer open laten? Nederland was gidsland, ook voor wereldmuziek. Rol terughalen! Er is 1 (één) programma over m.o.m. vernieuwende muziek op TV. Wereldmuziek heeft een plek in dit land, maar

tallose bands storten in; de kleine opstap-podia programmeren nu de top voor weinig geld. Vorige jaren speelde ik 100 keer per jaar (30x wereldmuziek), nu 70. Ik doe vrijwel alleen nog commercieel muziekwerk en wat theater."

"Mengvormen van muziek in uiteenlopende contexten, interdisciplinair, daar zie ik groei. De bekende plaatsen (theaters en concertzalen) lijken het lastiger te krijgen, veel gemeenten hebben een mooi theater, het is er lang niet altijd vol.."

Organisaties

Uit zichzelf noemen meerdere wereldmusici Muziekcentrum Nederland (MCN) als belangrijke organisatie voor hun werk als musicus in de wereldmuziek (6 keer). Algemeen worden fondsen genoemd (6 keer) en specifieke theaters/podia, impresariaten en stichtingen.

Samenvatting

Wereldmusici moeten veel moeite doen om binnen hun beroepspraktijk als musicus voor elkaar te krijgen wat zij willen. Het merendeel heeft niet voldoende werk in de wereldmuziek en het is lastig om aan voldoende optredens te komen. De huidige economische crisis is goed voelbaar en het overheidsbeleid werkt ook niet mee. Het is lastig om subsidie te krijgen als wereldmusicus en de subsidies gaan vaak naar dezelfde mensen. Velen werken daardoor zonder subsidie en ervaren nu een extra tegenslag door de teruglopende subsidies bij de gesubsidieerde podia waar zij spelen. Musici zouden graag zien dat wereldmuziek als kunstvorm door de overheid erkend wordt en dat er ook enige financiële ondersteuning uit die hoek komt.

Wereldmusici ervaren veel concurrentie van (popgeoriënteerde) commerciële wereldmuziek ('pop-wereldmuziek') en van musici uit het buitenland. Ook de dj-cultuur legt grote druk op het aantal live optredens. Op de reguliere radio- en tv-zenders wordt nauwelijks wereldmuziek geprogrammeerd en men heeft de indruk dat steeds dezelfde musici aan bod komen.

Kansen zien de musici vooral in de bundeling van stijlen (crossovers) en de internationale uitwisseling van spelers. Hun voorspelling is dat de traditionele muziekstijlen zullen verdwijnen als zelfstandig fenomeen en opgaan in allerlei crossovers. Verder wordt wereldmuziek gezien als een brede en open, dus goed toegankelijke, muziekstroming. De term 'Wereldmuziek' wordt door het merendeel van de bevraagde musici niet gebruikt. Aan de ene kant is de term te algemeen; men gebruikt eerder de specifieke naam van een bepaald muziekgenre. Aan de andere kant is de term te specialistisch; velen bewegen zich ook op het gebied van de jazz, de klassieke muziek of de raakvlakken daartussen.

5. Interviews

Ter aanvulling op de internet-enquête werden voor dit onderzoek enkele wereldmusici geïnterviewd. Het meest uitgebreide gesprek was met de Cubaanse pianist Ramón Valle. Andere wereldmusici heb ik telefonisch gesproken of zijn geïnterviewd door Piroska Delouw, waarbij mijn vragen zijn meegenomen.

Ramón Valle

De bekende Cubaanse pianist Ramón Valle woont sinds 1997/98 in Nederland. Zijn Nederlandse vrouw Marret de Boer doet het management en de boekingen voor hem. In Nederland en Europa heeft Ramón een goede voedingsbodem voor zijn muziek gevonden, al merkt ook hij dat het aantal optredens per jaar wisselt. Nu wordt hij vooral voor minder geld gevraagd.

Op een tamelijk frisse en wisselvallige lentedag, 16 mei 2012, ontvangt Ramón Valle mij, samen met Piroska Delouw, in zijn woning in Diemen. Hij is een en al zoen en enthousiasme en heet ons van harte welkom. De energie die hij uitstraalt in het gesprek is ook terug te horen in zijn muziek.

Ramón speelt veel eigen werk en improvisatie, vooral in de zogenaamde jazzscene, maar ook op podia en festivals voor wereldmuziek is hij te vinden. Een van zijn grote voorbeelden is Keith Jarrett. Zijn achtergrond is breed en geworteld in de Cubaanse cultuur. Grootvader en vader waren musici en door de jamsessies thuis, Calle genaamd, zit (Cubaanse) muziek Ramón in het bloed. Aanvankelijk speelde hij trompet, maar toen hij als zevenjarige officieel op muzikles ging bij de muziekschool werd hij voor trompet te jong bevonden. Daarom ging hij pianolessen volgen en bij piano is het gebleven; zijn grote liefde. Op de Cubaanse muziekscholen was het gebruikelijk om klassiek (Europees) les te krijgen. Er waren daar veel Russische docenten en het beste van diverse werelden werd gecombineerd. *“Pompoensoep”* noemt Ramón dat. Ramón vindt het fijn dat hij zoveel geleerd heeft over klassieke muziek, omdat *“80% van de geschiedenis van het pianospel van klassieke muziek komt”*. Hij mengde daar zelf de Cubaanse ritmes bij die hij vanaf zijn vijfde jaar auditief geleerd had. Hij speelde steeds meer jazz en tourde ook geregeld met dansers. Dit laatste doet hij nu nog weleens, maar liever speelt hij voor concertpubliek. *“Je hebt dan een vrijere timing en er is meer ruimte voor de muziek.”* Een belangrijk optreden in Mexico met improvisaties en eigen composities was voor hem een doorbraak. Hij speelde daar op uitnodiging van de Amerikaanse ambassadrice die hem eerder had horen spelen en onder de indruk was. *“You sound like Mexican”*, had zij gezegd. Daarna volgden Europese tournees, te beginnen in Barcelona, Spanje. *“Meestal gaat het zo: je speelt ergens en je wordt ergens anders gevraagd.”* Vanwege de klassieke invloeden in de muziek van Ramón Valle, kreeg hij in Cuba het advies om meer in Europa te spelen. In Cuba wordt veel traditionele latin-jazz gevraagd, de easy listening. Ramón vestigt zich in Nederland. Aanvankelijk moet hij wel wennen aan het Europese publiek en het publiek aan hem, maar uiteindelijk is het een goede match. Ramón constateert dat het klimaat veel invloed heeft op de muziek. *“In Cuba schijnt de zon, leeft iedereen buiten en dat geldt ook voor de muziek; in Europa gebeurt veel binnen. Het is*

daarom minder spontaan, maar wel weer geconcentreerder. Dit fenomeen heeft ook zijn weerslag op het type publiek: in Latijns-Amerika en Spanje is het publiek jonger; in Noordwest Europa veel ouder. Dat komt ook door het type locatie. Jongeren (en bv. ook Surinaams publiek in Nederland) vinden de muziek van Valle wel mooi, maar ze gaan niet naar concertzalen. Festivals zijn toegankelijker voor jonge mensen.” Hoewel Ramón vaak als jazzpianist gezien wordt en in de jazzscene speelt, is dit hokje te smal voor hem. Hij speelt ook graag op podia als Paradiso, waar meer sprake is van een mix. “Een mix van AfroCuban + jazz doet het goed op diverse podia en festivals.” Voor Ramón staat jazz gelijk aan wereldmuziek. De term wereldmuziek wordt volgens hem vaker in Nederland gebruikt dan elders. Anderen scharen Valles muziek onder ‘jazz’, ‘latin-jazz’ of ‘wereldmuziek/jazz’. “Het plakken van een label komt vaak ook voort uit angst om controle te verliezen. Dit speelt meer in Europa, omdat hier alles binnen plaatsvindt. In Cuba gebeurt alles buiten en dan reageren de mensen vanzelf. Het is daar ook gemakkelijker om met grote namen samen te spelen.” Naast optredens in concertzalen speelt Valle ook geregeld piano solo in privéhuizen. Het gevoel is daar goed; het publiek echt geïnteresseerd en “in the mood”. Deze voornamelijk autochtone Nederlanders kopen ook graag zijn cd’s na zo’n concert. Het vaste trio waar Ramón mee optreedt in concertzalen, bestaat naast hemzelf uit een Cubaan die in Hamburg woont en een Amerikaan. De planning voor repetities en concerten is vaak strak, omdat ze zo ver uit elkaar wonen. Toch speelt Ramón heel graag met deze muzikanten, alsook met andere internationale spelers. “Dit is voor mij wereldmuziek: mensen uit verschillende culturen komen samen en spelen samen, bv. uit Marokko, Cuba, Amerika, Duitsland. De muziek is niet Cubaans of Duits etc. maar wereldmuziek. Een collage. Ook als je niet kunt raden waar iemand vandaan komt door de muziek die hij speelt, dan noem ik dat wereldmuziek.”

Ramón Valle leeft voor muziek. Soms is het lastig om ervan te leven. Daarom vindt hij het niet erg om af en toe een commercieel project te doen met mindere muziek voor geld. Daar is hij niet vies van. “Als je dicht bij jezelf en bij je muziek staat dan heb je niets te verliezen.” Die waarachtigheid van de muzikant en het zich verbinden met de muziek komen in dit gesprek steeds weer naar boven. “De kwaliteit van musici is niet afhankelijk van een klassieke opleiding of het kunnen noten lezen. De echte musicus ‘plays like gut’! Een musicus is iemand die zich kan verbinden met de muziek. Veel mensen zijn bang. Je moet sterk zijn om kwetsbaar te zijn. Je eigen muziek laten opkomen. De muziek gebruikt jou in plaats van dat jij de muziek (bestaande composities) gebruikt. Het gaat erom geen show-off te geven en indruk te willen maken, maar je puur met de muziek te verbinden. Vanuit het contact met de muziek en te zien wat je kunt krijgen aan inspiratie, weet je hoe om te gaan met muziek. Diepe kennis van muziek toont de professionals onder de musici. Een groot geheim is Tai-Chi. Als je je verbindt met de energie en die vrij kunt laten stromen, dan speel je de muziek moeiteloos.”

Lesgeven doet Valle privé en onregelmatig, vanwege zijn concertpraktijk. Hij vindt het belangrijk leerlingen mee te geven het karakter van de muziek te voelen en te weten waar het over gaat, de context kennen. “Theorie en het do-re-mi-fa-sol kan teveel in de weg gaan zitten van werkelijke muziek uit het hart. Je moet een sterk karakter hebben en je moet goed uitzoeken wat bij je past. Je hoeft niet allround te zijn. Welke klank kan ik maken? Je moet sterk zijn om dit proces door te maken. Overigens zegt dit niets over wel of geen succes hebben.”

Ramón verheugt zich op weer een nieuw project in de toekomst. Hij is door een Israëliisch orkest gevraagd op de treden als solist met zijn eigen muziek. Valle vindt dit een mooie uitdaging en geniet van de gedachte dat de traditionele klassieke vorm van een pianosolist met orkest nu verbonden is met zijn muziek. Zijn muziek wordt verder nog weleens gebruikt bij bv. documentaires. Dit is mooie promotie. Soms komt Ramón rare toestanden tegen, zoals het feit dat zijn naam weleens niet op de aftiteling vermeld staat. Heel vervelend, maar realiteit. Zaken rond zijn eigen albums heeft hij zelf in de hand, omdat hij die uitgeeft via zijn eigen cd-label RVS Music. Hij kan zelf bepalen wat erop komt en hoe het eruit ziet. De verkoop regelen hij en zijn vrouw zelf. Ramón is trouwens erg blij met het management dat zijn vrouw voor hem doet. Hij moet er niet aan denken dat zelf te moeten doen. Het zou hem teveel afleiden van zijn muziek. *“Veel musici betalen liever dan dat ze zelf moeten organiseren.”*

Elementen uit andere interviews

Latin-percussioniste (anoniem) over organisatie rond optredens: heeft vele jaren ervaring en leeft volledig van het optreden. Momenteel speelt ze zo'n 100 optredens per jaar, waarvan 80 wereldmuziek (vooral latin). Eenderde is solo, eenderde met duo's en eenderde met haar vaste band; de laatste 10 jaar vooral in Nederland. 50 procent is commercieel (aankleding/ achtergrond) en 50 procent concerten en cultuur. *“De commerciële optredens betalen beter. Daar zit geld. Culturele cafés moeten het uit de drankjes halen. Daar lijden ze verlies op. Ze programmeren wel, omdat het ze ook gaat om de uitstraling van het café.”*

Tarieven die de vakbonden adviseren kun je volgens haar vergeten. Het is tegenwoordig al fantastisch als je voor een soloconcert € 350 krijgt. Veel voorkomende gages zijn € 175 of € 200. Vroeger was haar uitgangspunt om voor alle bandleden € 230 ex BTW te bedingen, maar nu is dat niet meer mogelijk omdat alle gages ontzettend gekelderd zijn. Hoewel ze geregeld op gesubsidieerde podia speelt en speelde, heeft ze zelf altijd zonder subsidie gewerkt. Dat wil ze graag zo houden. *“Je gaat er zo op drijven als orkest. Je loopt risico als de subsidiekraan wordt dichtgedraaid; dan heb je geen infrastructuur om op te bouwen. Waar sta je dan? Je verleert om er zelf iets aan te doen.”*

De meeste optredens regelt ze zelf. Ze is een ware organisator geworden, denkt in marktsegmenten en heeft inmiddels de naam goed te zijn in onderhandelen. *“Ik zorg voor werk. Ik bel ook mensen. Liever niet, maar dat doe ik wel. Dat zie ik als een deel van mijn werk.”* De meeste collega's zien het regelen niet zitten. Daarom spelen topmuzikanten soms weinig. Ze vindt dit heel erg. Toch is ze ook kritisch: *“In de houding van de muzikanten moet iets veranderen. Ze moeten het gewoon doen [het regelen, red.]. Ik heb makkelijk praten, want ik doe het al. Soms probeer ik collega's te stimuleren door voor te stellen samen te gaan bellen, maar ik weet niet of dit teveel gevraagd is. Ik vind het ook wel laksheid. De mentaliteit is soms arrogant: ik ben goed en ik moet maar gevraagd worden. Maar ja, wie ben ik om me daar kritisch over uit te laten? Misschien spelen deze mensen wel zo fantastisch en relaxed omdat ze zo relaxed zijn. Als bandleider en als muzikant heb je duizenden dingen aan je kop en je speelt veel lekkerder als je gewoon alleen maar hoeft te spelen.”* Over sommige collega's: *“Je hebt het ook aan jezelf te wijten dat je bijvoorbeeld bij de Dirk van den Broek moet gaan staan. Het is wel erg dat mensen die zoveel kunde hebben opgebouwd niet veel spelen.”*

De percussioniste constateert enkele ontwikkelingen die zorgelijk zijn: *“De belangstelling voor live muziek is in een hoekje gedrukt door de dj-cultuur. Een jonge knul van 22 jaar verdient € 1.500 op een avondje. Dat vind ik buiten proportie. Hier zullen mensen wel op terugkomen. Iets anders is dat mensen gewend zijn om voor weinig geld mooie dingen te kunnen zien bij openluchtfestivals. Het is gratis, er spelen goede mensen. Dan betalen ze niet meer € 30 voor een avond. Er zou minder gratis moeten zijn. Ik zit zelf liever in een concertzaal. Ik ben geen 30 meer. Natuurlijk moeten er ook leuke uitgaansgelegenheden voor de jeugd zijn.”* Ze is trots dat ze door veel te spelen in diverse formaties zelf zorgt voor voldoende inkomen. Door de afnemende gages kijkt ze wel meer om zich heen. Mogelijk gaat ze zich weer meer op de buitenlandse markt richten. Echter, van collega's uit het latin-circuit in Parijs hoort ze ook dat de markt inzakt. Voorlopig blijft ze vooral in den lande actief.

*****

Operazanger en speler van sitar, ney, tar en tombak (anoniem) over inspiratie: *“Ik ben nog helemaal vol van mijn muzikale ervaringen van de afgelopen dagen. Ik ben de Voorzienigheid zeer dankbaar dat ik in een week tijd drie absolute meesters heb mogen meemaken: Hamid Motebasseem, Nayan Ghosh en Ivan Fischer. Wat een grootheden en bovenal inspirerende persoonlijkheden!*

Het begon afgelopen zaterdag met Hamid. Ik had goed gestudeerd en ging vol goede moed naar hem toe. Toen ik binnenkwam hoorde ik hem al spelen [tar, red.] vanuit de andere kamer en het viel me op hoe fris en tijdloos die Iraanse muziek klinkt. Het toonsysteem is opgebouwd vanuit modi die luisteren naar de namen: Dastgah - e - Shur, Byat - e Tork, Afshari, Dashti, Chahargah, Humayoun etc....het woord 'dastgah' zou men kunnen vertalen als 'daar waar men de hand plaatst'. Dit systeem dateert al van de twaalfde eeuw maar met wat aanpassingen door en van componisten en musici hier en daar klinkt het eeuwig jong. Het mooie van de culturen in Iran en India vind ik dat de topmusici daar worden beschouwd als een soort van heiligen. Een groot musicus is daar tegelijkertijd iemand die een dieper inzicht in het leven heeft dan de gemiddelde mens. Dit komt ook tot uiting in de eretitel die daar aan musici van hoge stature wordt gegeven: indien deze een Hindu is (in India natuurlijk) dan wordt deze 'Pandit' genoemd. Deze titel wordt ook gegeven aan priesters, geleerden, schrijvers.....en houdt tevens in dat de drager hiervan als een zeer wijs man wordt beschouwd. Wanneer deze een moslim is dan wordt deze Ustad (in India) of Ostad (Iran) genoemd.....ook dit woord heeft o.a de betekenis van wijs, geleerd man. Afijn, ik hoorde en voelde afgelopen zaterdag een resonantie, echo van iets dat werkelijk meer dan duizend jaar oud is en dat voelde zo rijk en zegenend.

Zondag bij Nayan Ghosh [sitar en tabla, red.] was dat gevoel nog veel sterker en het leek alsof we in een teletijdmachine van klank nog een paar duizend jaar verder terug in de tijd gingen. De muziek van India vind ik het meest 'magisch' d.w.z. het lijkt alsof er iets opgeroepen wordt wat dan werkelijk tot leven komt in jezelf zodat je iets ervaart, een sfeer, een idee, een natuurgebeuren, een menselijke emotie, alsof je het werkelijk hebt meegemaakt en niet een klankillusie. Frappant zijn ook de verhalen over bijvoorbeeld Tansen, een musicus aan het hof van de Moghul Keizer Akbar. Van hem wordt gezegd dat de intensiteit van zijn spel zo groot was dat ie, wanneer ie een Raga speelde die met vuur had te maken er werkelijk vuur onstond. Nayan Ghosh vertelde nog dat er niet zo lang geleden een concert was waarbij de speler hoogstwaarschijnlijk regen veroorzaakte door zijn spel! Hij speelde een raga die met regen te maken had en het begon werkelijk plaatselijk te regenen

op een moment dat er helemaal geen regen in India kon zijn (april), daar het daar alleen regent tussen juni en september (mousson).

En de afgelopen dagen de repetities met Maestro Ivan [dirigent, red.]: daar ervoer ik dezelfde intensiteit, liefde en religieuze vervoering voor de muziek als bij Hamid en Nayan. Dat was wonderlijk en heerlijk om te ervaren. Ook hier in het Westen bestaat het dus gelukkig nog wel!!!”

*****

Pianiste (anoniem) over succes: speelt met haar band/ensemble traditionele Antilliaanse muziek. “Ik ervaar – klinkt misschien arrogant – alles wat ik heb gedaan als succesvol, want elke keer als ik weer de kans heb gehad te delen wat we doen, het ten gehore te brengen en het te verspreiden heb ik weer een stukje van mijn doel bereikt. De mate waarin kun je nooit inschatten. De ene keer hoorde je helemaal niets en heb je drie optredens eruit en een andere keer hoor je heel veel enthousiasme maar hoor je daarna niets meer. Ik heb gespeeld voor politiek Den Haag 400 man, maar als je zegt: heeft het publiciteit opgeleverd, een leuk YouTube filmpje, status? Waar is het het meest blijven hangen? Misschien juist op een intiem feestje. Succesvol is in ieder geval wel dat jong talent centraal staat en jong talent heel veel kans krijgt om zich te profileren. Een jonge pianist [die drie jaar lang in haar band veel heeft mogen leren, red.] die nu vertrekt naar de Antillen heeft heel veel kansen gehad. In die generatie zie ik toch de mogelijkheid dat die muziek blijft bestaan. Dat is een belangrijker succes dan in het Ahoy staan.”

Over medemuzikanten die in haar ogen succesvol zijn, zegt ze: “Ik ken ze niet allemaal, laat ik dat vooropstellen. Ik vind dat Randal Corsen hele mooie dingen neerzet. Ik vind het bijzonder hoe hij toch de jazzy richting heeft gepakt en toch ook steeds zijn roots in zijn presentatie heeft weten te verwerken waardoor hij het verbreed heeft en bij een breder publiek toch die Antilliaanse tint weet te brengen. Izaline [Calister, red.] doet eigenlijk hetzelfde. Die twee namen komen in eerste instantie. Ik had altijd wel respect voor wat Julian Coco heeft gedaan als musicus. De films die ik heb gezien van hem vond ik erg leuk. Ik heb filmpjes gezien hoe hij communiceert met het klassieke orkest om hem heen. Dat was niet zo’n stijve meneer die gitaar zat te spelen. Hij communiceerde op diverse manieren, zonder woorden, zijn blik, zijn houding naar het publiek. Diep respect en een buiging. Het was mooi om te zien en dat heeft me geboeid. Ik moet ook denken aan die generatie; het was een andere tijd. Zijn CD met Magdalena Kuhn samen. De Arubaanse gitarist, Ivan Jansen, die de tumba op zijn gitaar speelt. Zoals hij de tumba speelt lijkt het of er een heel orkest speelt.”

*****

Roël Calister, Antilliaanse percussionist en drummer over muzikeducatie: het is voor hem een missie om zijn eigen cultuur uit te dragen. “Ik doe het op een vernieuwende manier, maar ook op gewoon traditionele manier hier in mijn drumschool. Als mensen Antilliaanse percussie willen leren, als mensen traditionele percussie willen leren, dan kan dat hier op school. Ik wil het graag overdragen, in ieder geval dat ze weten dat het bestaat. En als ze er iets mee willen doen, dat is hun zaak. Je kunt een zaadje planten en je kan er water aan geven. Dat wordt een mooie bloem, maar goed je weet nooit of iedereen dat bloemetje even mooi vindt zoals jij dat vindt. Sommigen vinden het zo mooi, die willen het mee naar huis nemen.”

De hoofdpunten van dit onderzoek nog eens op een rij en een vergelijking

- De wereldmusicus in Nederland anno 2012 is veelal een man van 44 jaar die gitaar, basgitaar of contrabas speelt. Vrouwen maken ongeveer eenderde deel uit van de wereldmusici, zijn gemiddeld 45 jaar oud en zingen. Veel bespeelde wereldmuziek-instrumenten zijn percussie- en snaarinstrumenten. Wereldmusici wonen in de stad, hebben hoger onderwijs gevolgd, veelal aan een conservatorium en komen vanuit verschillende studierichtingen, waaronder klassiek en jazz. Eenderde van hen doet wereldmuziek 'erbij', dus naast klassiek of jazz. Hoofdactiviteit is optreden en het studeren/repereren daarvoor. Daarnaast wordt veel tijd besteed aan componeren/arrangeren en het verkrijgen van optredens. De meest genoemde wereldmuziekstijlen die men over het algemeen speelt: balkanmuziek, Argentijnse tango, latin, Braziliaanse muziek, salsa en samba. Musici met een wereldmuziekachtergrond blinken uit in diversiteit van stijlen. Zij spelen vooral muziek uit Brazilië, Argentinië, de Balkan en Cuba. Jazzmusici spelen veel latin en Braziliaanse muziek en klassieke musici vooral balkan/gypsy/klezmer en tango.
- De respondenten speelden samen bijna 5000 concerten in de afgelopen 12 maanden, waarvan 2850 wereldmuziek. Het gemiddelde aantal wereldmuziekoptredens per muzikant per jaar ligt op 25. Meestal zijn die optredens openbaar en het merendeel daarvan vindt plaats in theaters en op festivals. Anders dan popmusici spelen wereldmusici amper in cafés en feesttenten en veel meer op festivals en andere professionele podia. De gemiddelde gage voor openbare optredens is € 218 en in theaters en op festivals ligt dat eerder tussen de € 300 en € 350. De meeste optredens worden verkregen via eigen contacten van de musici en na optredens worden de meeste cd's verkocht. Wereldmusici verkochten gemiddeld 649 albums/singles/mp3's in 2011 en zijn in de afgelopen drie jaar goed zichtbaar geweest in de media (vooral recensies). Driekwart werkte zonder subsidie. Het Tropentheater is het belangrijkste podium en Radio 6 het belangrijkste medium.
- Het gemiddelde bruto jaarinkomen van de wereldmusicus is € 22.034. Het aandeel muziek in dit inkomen is 68 procent. Van de inkomsten uit muziek wordt meer dan de helft verdiend met optreden en ruim een kwart met lesgeven. Vrouwen kunnen vaker rondkomen van hun inkomsten uit muziek alleen dan mannen; alleenstaanden vaker dan samenwonenden. Een ander deel van de alleenstaanden leeft wel weer vaker onder bijstandsniveau. De modale samenwonende wereldmusicus kan met zijn partner of gezin niet rondkomen van zijn eigen inkomsten uit muziek en is daarvoor dus mede aangewezen op inkomsten uit ander werk of op inkomsten van zijn partner. De modale alleenstaande wereldmusicus is moeilijk te definiëren, omdat eenderde wel rondkomt van inkomsten uit muziek, eenderde het redt met aanvulling van ander werk en eenderde eigenlijk niet kan rondkomen of er een uitkering of studiebeurs bij heeft. Ruim 80 procent van de bevroagde musici geeft aan meer te willen verdienen en dan vooral met muziek in het algemeen. Het inkomen uit muziek stijgt geleidelijk met het ouder worden. Vijftigers verdienen daarnaast meer met ander werk, waardoor hun jaarinkomen significant hoger ligt dan dat van veertigers. Een conservatoriumopleiding zorgt voor hogere inkomsten uit

muziek, maar niet voor een hoger totaalinkomen. Het totale jaarinkomen van spelers van wereldmuziek zonder muziekk opleiding maar met een andere hogere opleiding is juist betrekkelijk hoog omdat zij tamelijk veel verdienen met ander werk naast muziek. Echter, ook het gemiddelde jaarinkomen van deze groep ligt nog ruim onder het modale jaarinkomen dat door het CBS wordt aangegeven.

- Wereldmusici moeten veel moeite doen om binnen hun beroepspraktijk als musicus voor elkaar te krijgen wat zij willen. Het merendeel heeft niet voldoende werk in de wereldmuziek en het is lastig om aan voldoende optredens te komen. De huidige economische crisis is goed voelbaar en het overheidsbeleid werkt ook niet mee. Het is lastig om subsidie te krijgen als wereldmusicus en de subsidies gaan vaak naar dezelfde mensen. Velen werken daardoor zonder subsidie en ervaren nu een extra tegenslag door de teruglopende subsidies bij de gesubsidieerde podia waar zij spelen. Musici zouden graag zien dat wereldmuziek als kunstvorm door de overheid erkend wordt en dat er ook enige financiële ondersteuning uit die hoek komt.

Wereldmusici ervaren veel concurrentie van (popgeoriënteerde) commerciële wereldmuziek ('pop-wereldmuziek') en van musici uit het buitenland. Ook de dj-cultuur legt grote druk op het aantal live optredens. Op de reguliere radio- en tv-zenders wordt nauwelijks wereldmuziek geprogrammeerd en men heeft de indruk dat steeds dezelfde musici aan bod komen.

Kansen zien de musici vooral in de bundeling van stijlen (crossovers) en de internationale uitwisseling van spelers. Hun voorspelling is dat de traditionele muziekstijlen zullen verdwijnen als zelfstandig fenomeen en opgaan in allerlei crossovers. Verder wordt wereldmuziek gezien als een brede en open, dus goed toegankelijke, muziekstroming. De term 'Wereldmuziek' wordt door het merendeel van de bevroegde musici niet gebruikt. Aan de ene kant is de term te algemeen; men gebruikt eerder de specifieke naam van een bepaald muziekgenre. Aan de andere kant is de term te specialistisch; velen bewegen zich ook op het gebied van de jazz, de klassieke muziek of de raakvlakken daartussen.

- Vergelijkt men het onderzoek Wereldmusici met de rapporten over popmusici en klassieke musici die in het voorwoord genoemd worden, dan blijken er veel overeenkomsten te zijn. Van hun inkomsten uit muziek verdienen al deze musici het meest met optreden. Tegelijkertijd ervaren ze allen moeite om aan voldoende optredens te komen. Grote verschillen ziet men vooral in:
  - Opleiding: Popmusici hebben slechts in 46 procent van de gevallen een beroepsopleiding in muziek, wereldmusici 69 procent en klassieke musici 99 procent.
  - Inkomen: Het totale inkomen uit muziek en ander werk van de meeste popmusici ligt op €12.000 netto, wat ongeveer overeenkomt met €18.000 bruto; de meeste wereldmusici verdienen ook rond de €18.000, dus dat is zeer vergelijkbaar. Het gemiddelde inkomen van de popmusici ligt op €20.500 en van de wereldmusici op €22.034. Een modaal of bovenmodaal inkomen (modaal volgens de CBS-norm) vindt men bij 30 procent van de wereldmusici,

43 procent van de klassieke musici en ongeveer 50 procent van de popmusici. De verschillen in inkomen zijn bij de wereldmusici dus kleiner dan bij de popmusici.

- Inkomsten uit muziek: Hoewel het totale inkomen van de meeste pop- en wereldmusici vergelijkbaar is, blijken wereldmusici verhoudingsgewijs meer te verdienen met muziek (68 procent tegenover 59 procent van de popmusici). Opvallend is dat vrouwelijke wereldmusici het aanzienlijk beter doen en dus vaker kunnen rondkomen van hun eigen inkomsten uit muziek dan vrouwelijke popmusici.
- Locaties: Waar popmusici vooral optreden in cafés en feesttenten, spelen wereldmusici veel meer op festivals en andere professionele podia. Hoewel gages van rond de €100 en €250 bij beide genres gangbaar zijn, zijn er ook significante verschillen tussen de verschillende typen podia. Gesubsidieerde poppodia betalen vaak rond de €50; gesubsidieerde wereldmuziekpodia rond de €300.

Aanbevelingen

Wereldmusici zijn voor het ten gehore brengen van hun muziek sterk afhankelijk van podia, festivals en andere speellocaties. Omgekeerd zijn deze locaties gebaat bij goede muzikanten. De 5000 concerten die de respondenten van dit onderzoek alleen al samen verzorgden, zorgt voor grote omzetten en werkgelegenheid bij de podia. Een groot publiek wordt bediend.

Het huidige onderzoek naar de stand van de wereldmuziek in Nederland geeft een globaal beeld van de sector. Graag doe ik hierbij aanbevelingen voor vervolgonderzoeken, omdat hiermee de economische significantie nog meer wordt aangetoond en kansen voor de toekomst in kaart worden gebracht. Ik zie vier deelgebieden:

1. Een uitgebreider onderzoek naar de wereldmuziekpodia, de programmering en de omzetten die daar gedraaid worden (inclusief alle ondersteunende diensten).
2. Een onderzoek naar alternatieve locaties voor optredens en mogelijkheden om publieksgroepen te bereiken die nu niet bereikt worden.
3. De internationale positionering van Nederlandse wereldmusici.
4. Een uitgebreider onderzoek naar doelgroepen van muziekeducatie in de wereldmuziek.

Bijlage 1 – wereldmuziekstijlen

Wereldmuziekstijl	Land of werelddeel	Aantal keer genoemd	Werelddeel
6/8 highlife	Afrika	1	Afrika
abozao	Colombia	1	Latijns-Amerika
afrikaans	Afrika	3	Afrika
afrobeat	Ghana/Nigeria	3	Afrika
afrofunk	Wereld	1	Wereld
afrojazz	West-Afrika	1	Afrika
american folk	VS	1	Noord-Amerika
andalussie	Marokko	1	Afrika
antilliaans	Antillen	1	Caraïben
arabicana	VS/Arabische landen	2	Noord-Amerika
arabisch cross over	Israël/Soedan	1	Afrika
arabisch noord-afrika	Noord-Afrika	1	Afrika
bachata	Dominicaanse Republiek	1	Caraïben
balfolk	Vlaanderen/Frankrijk	1	Europa - volksmuziek
balinese gamelan	Indonesië	1	Azië
balkan	Balkan	14	Europa - balkan/gypsy/klezmer
battucada	Brazilië	1	Latijns-Amerika
bluegrass	VS/Ierland	2	Noord-Amerika
bossa	Brazilië	2	Latijns-Amerika
bossa nova	Brazilië	6	Latijns-Amerika
brass	België	1	Europa - volksmuziek
braziliaans	Brazilië	9	Latijns-Amerika
caboswing	Kaapverdië	1	Afrika
canadees	Canada	1	Noord-Amerika
caribbean	Caribisch gebied	1	Caraïben

carnavalito	Argentinië	1	Latijns-Amerika
chaabi	Marokko	1	Afrika
chacarera	Argentinië	2	Latijns-Amerika
chacha	VS/Cuba	1	Caraïben
chamame	Argentinië	1	Latijns-Amerika
chansons	Frankrijk	4	Europa - volksmuziek
charanga	Cuba	2	Caraïben
chinees	China	1	Azië
choro	Brazilië	2	Latijns-Amerika
coladeira	Kaapverdië	1	Afrika
country	VS	1	Noord-Amerika
coupe decale	Ivoorkust	1	Afrika
crossover	India	2	Azië
crossover africa	Senegal	2	Afrika
crossover balkan	Moldavië/Roemenië	1	Europa - balkan/gypsy/klezmer
crossover fado/fries	Portugal/Friesland	1	Europa - volksmuziek
cubaans	Cuba	4	Caraïben
cumbia	Colombia	2	Latijns-Amerika
currulao	Colombia	1	Latijns-Amerika
curaçao	Curaçao	1	Caraïben
danzon	Cuba	1	Caraïben
djembee	Senegal/Guinee/Mali	2	Afrika
dnb	Engeland	1	Europa - volksmuziek
dominicaans	Dominicaanse Republiek	1	Caraïben
dub	Afrika	1	Afrika
ethnic	Japan/China/Noord-Afrika	3	Azië
fado	Portugal	7	Europa - volksmuziek
flamenco	Spanje	7	Europa - volksmuziek
folk	Italië	3	Europa - volksmuziek

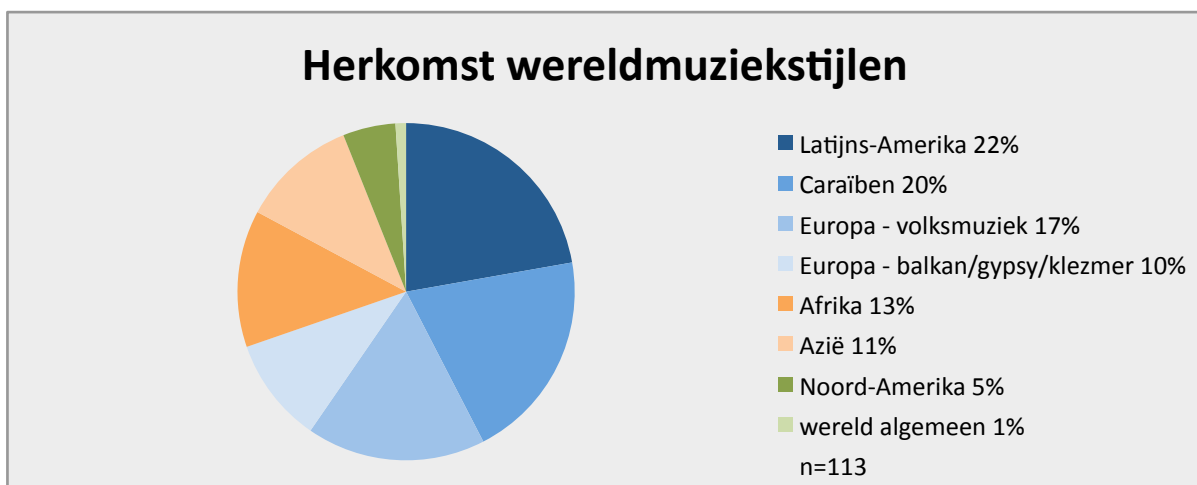
frans	Frankrijk	1	Europa - volksmuziek
funana	Kaapverdië	2	Afrika
fusic	Wereld	1	Wereld
ghanees	Ghana	1	Afrika
global dubs	Wereld	1	Wereld
gnawa	Marokko	2	Afrika
gospel	VS	1	Noord-Amerika
grieks	Griekenland	3	Europa - volksmuziek
haïtiaans	Haïti	1	Caraïben
hindustani	India	1	Azië
hongaarse roma muziek	Hongarije	2	Europa - balkan/gypsy/klezmer
hot jazz	Frankrijk	1	Europa - volksmuziek
iers	Ierland	1	Europa - volksmuziek
indiaas	India	2	Azië
indonesisch	Indonesië	2	Azië
italiaans	Italië	3	Europa - volksmuziek
jiddische muziek	Wereld/Oost-Europa	2	Europa - balkan/gypsy/klezmer
jigs en reels	Ierland	1	Europa - volksmuziek
kamelama	Suriname	1	Caraïben
kaseko	Suriname	3	Caraïben
kaskawi	Suriname	1	Caraïben
kawina	Suriname	2	Caraïben
keltisch	Ierland/Schotland/Bretagne	4	Europa - volksmuziek
klezmer	Israël/Oost-Europa	5	Europa - balkan/gypsy/klezmer
laika	Griekenland	1	Europa - volksmuziek
latin	Caribisch gebied/Colombia	10	Caraïben
latin-braziliaans	Brazilië	1	Latijns-Amerika
makam	Turkije	1	Azië
maksum	Arabische landen	1	Azië

malfuf	Turkije	1	Azië
mandinke	Gambia/West-Afrika	1	Afrika
marokkaans	Marokko	1	Afrika
mbira dza vadzimu	Zimbabwe	1	Afrika
merengue	Dominicaanse Republiek	1	Caraïben
mestiszo pop	Balkan/Spanje	1	Europa - balkan/gypsy/klezmer
mexicaans	Mexico	3	Latijns-Amerika
minimalistic acoustic	Midden-Oosten	1	Azië
morna	Kaapverdië	1	Afrika
motown	VS	1	Noord-Amerika
mpb	Brazilië	2	Latijns-Amerika
música campesina/bolero fusion met jazz	Puerto Rico	1	Caraïben
nieuwe muziek met volkselementen	Zuid-Amerika	1	Latijns-Amerika
oriëntaals	Azië	2	Azië
ottomaanse muziek	Syrië/Turkije/Irak/Egypte	1	Azië
percussiemuziek	Guinee/Mali/West-Afrika	1	Afrika
perzische muziek	Iran	1	Azië
plena	Puerto Rico	1	Caraïben
porro	Colombia	1	Latijns-Amerika
portugees	Portugal	1	Europa - volksmuziek
punk rock	VS	1	Noord-Amerika
radif	Iran	1	Azië
raga's	India	1	Azië
ragga	Kameroen/Benin	1	Afrika
rebetiko	Griekenland	1	Europa - volksmuziek
reggada	Marokko	1	Afrika
reggae	Jamaica	5	Caraïben
religieuze liederen	Tibet	1	Azië
roemeens	Roemenië	1	Europa - balkan/gypsy/klezmer

roma	Oost-Europa	1	Europa - balkan/gypsy/klezmer
rumba	Cuba	2	Caraïben
russisch orthodoxe kerkmuziek	Rusland	1	Europa - volksmuziek
sabar	Senegal	1	Afrika
salsa	Colombia/Cuba/Puerto Rico	8	Caraïben
samba	Brazilië/Cuba	8	Latijns-Amerika
sinti/roma	Balkan	1	Europa - balkan/gypsy/klezmer
ska	VS	1	Noord-Amerika
son	Cuba	3	Caraïben
soul	VS/Afrika	5	Noord-Amerika
soussia	Marokko	1	Afrika
south american songs	Zuid-Amerika	3	Latijns-Amerika
surinaams	Suriname	2	Caraïben
taiko	Japan	1	Azië
tango	Argentinië	13	Latijns-Amerika
timbila	Mozambique	1	Afrika
traditioneel afrika	Afrika	1	Afrika
traditioneel turks	Turkije	5	Azië
traditioneel arabisch	Libanon/Syrië/Arabische landen	2	Azië
traditioneel wereld	Azerbeidjan	1	Azië
tropical	Caribisch gebied	1	Caraïben
tumba	Nederlandse Antillen	1	Caraïben
turkpop	Turkije	1	Azië
vallanato	Colombia	1	Latijns-Amerika
venezolaans	Venezuela	2	Latijns-Amerika
volksmuziek	Italië/Spanje/Balkan/China/Tibet	5	Europa - volksmuziek
wereldliederen	Rusland/Oekraïne/Bulgarije	1	Europa - volksmuziek
west-afrikaans	West-Afrika	1	Afrika
westeuropese dansmuziek	West-Europa	1	Europa - volksmuziek

zamba	Argentinië	1	Latijns-Amerika
zarzuela	Spanje	1	Europa - volksmuziek
zigeuner	Balkan	2	Europa - balkan/gypsy/klezmer
zouk	Franse Antillen/Kameroen/Benin	3	Caraïben

Door 113 musici werden 293 afzonderlijke wereldmuziekstijlen genoemd. Het gemiddelde per musicus ligt dan ook op ruim 2,5 stijl. Dit resulteerde in bovenstaande lijst van 145 verschillende wereldmuziekstijlen. Rekening houdend met het aantal keer dat een stijl genoemd werd, is vast te stellen dat Latijns-Amerikaanse en Caraïbische muziek het populairst zijn, gevolgd door Europese volksmuziek.

Traditionele muziek uit Australië werd nooit genoemd. Dit zegt misschien meer over het feit dat onder meer didgeridoospelers niet bekend zijn bij World Music Forum NL en Muziekcentrum Nederland dan dat ze er niet zijn in Nederland.

Nawoord

De resultaten van het in dit rapport beschreven onderzoek naar de stand van de wereldmuziek in Nederland, deelgebied Wereldmusici, heeft veel bruikbare informatie opgeleverd. Inzicht werd verkregen in wie de gemiddelde wereldmusicus is, hoe vaak en waar hij/zij optreedt, wat hij/zij verdient en wat zijn/haar mening is over diverse aspecten die met het werken als wereldmusicus te maken hebben. Hierbij wil ik World Music Forum NL bedanken voor de opdracht en ik hoop van harte dat dit onderzoek bijdraagt aan een grotere zichtbaarheid van wereldmuziek in Nederland.

Laura Hölzenspies

Onder de naam **Toucher Muziek** combineert Laura Hölzenspies haar werkzaamheden als professioneel pianiste en klaveciniste met advies, onderzoek en organisatie in de muziek. Meer informatie is te vinden op www.toucher-muziek.nl.

© 2012 Toucher Muziek, World Music Forum NL

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Toucher Muziek en/of het World Music Forum NL.